

CS C 641/2

OBSCURA

NAŠE HISTORIE

LS 2015

Obscura, ročník I (2014/2015). Vydává Spolek studentů historie. Redakce: Václav Sixta (šéfredaktor), Václav Rameš, Kateřina Chládková, Jan Černý. Grafická úprava: Matěj Čadil. Adresa redakce: www.casopisobscura.cz, casopis.obscura@seznam.cz. Nevyžádané rukopisy se nevracejí. Maximální délka zaslaných příspěvků 7 normostran. Za věcnou správnost otištěných příspěvků zodpovídá autor. Tisk: Omikron Invest

Obsah

Kapesní slovník začínajícího šéfredaktora	3
Změna v redakci	5
Ženský element v koncentračním táboře Ravensbrück	6
Ženy a dějiny?	10
Vykořisťování	12
Možnosti dialogu I	17
Města kolem nás a města v nás	19
Možnosti dialogu II	24
Orální historie v praxi	26
Hrdinové a oběti	30
Anketa – Jak si představujete historického aktéra?	35
Setkání zástupců studentů historie z České a Slovenské republiky	36
Historické dílny	38
Unikátní objev rotundy	40
Výzva	42
KUNST	43

Změna v redakci

Na přelomu roku došlo ke změně ve složení redakce OBSCURY. Odešla Bára Hrubá, které děkujeme za to, že do toho s námi šla a za vše, co pro časopis udělala. Novým členem redakce se stal Jan K. Černý z 2. ročníku bakalářského studia historie. Poprosili jsme Jěňu o několik odpovědí.

Jěňo, proč ses rozhodl zapojit se do Obscure?

Na úvod bych měl přiznat, že můj vztah k Obscure se radikálně proměnil... Když jsem jednoho dne kráčet po chodbě fakulty, upoutal mé oči černobílý plakát s nápisem Obscura. Po zhlédnutí několika vět jsem časopis bez rozpaků zavrhl jako projekt, který chce být nanejvýše tisícím medikamentem pro zamindrákované studenty, jejichž práci si nikdo nepřečetl. Za několik týdnů se mi jakýmsi omylem dostalo do rukou první číslo, s předsudkem jsem jej otevřel a po přečtení článku Adama Horkého s následným komentářem od dr. Čínátla jsem se uvnitř duše zrozčil. Uvědomil jsem si, jak hluboce jsem se mýlil a soudil nespravedlivým, ukvapeným soudem, za což bych se chtěl redakci a autorům článků dodatečně omluvit. Pochopil jsem, že Obscura si klade jiné cíle, než jsem jí na základě plakátu stanovil. Co jsem považoval za cíl (publikovat zaprášené práce studentů), je ve skutečnosti prostředkem, stimulem pro vytvoření veřejného, neformálního dialogu mezi studenty a vyučujícími a také stimulem pro vytvoření diskuze na chodbách fakulty. Z dialogu a diskuze, jenž mě do Obscure přivábily, by mělo vyplynout hlubší vzájemné porozumění a pochopení.

Jakým tématům se chceš věnovat během svého studia?

Většinou mě přitahují témata týkající se křesťanství, sociálních dějin, dějin umění či dějin po roce 1945. Rád si rovněž přečtu články věnující se historiografii či historické antropologii... Nyní mě napadá, že jsem se vyjádřil, jako bych snědl všechnu moudrost světa, leč do všech zmíněných oborů jsem jen letmo nahlédl a nechal se ovanout několika blyštivými publikacemi.

Co děláš, když se nevěnuješ studiu?

Pondělní podvečery obvykle trávím ve společenství Sant' Egidia a lidí z ulice. Jednou týdně se díky Tandem kursům pokouším vylepšit aktivní užívání angličtiny a naopak pomáhám zdokonalit češtinu jedné erasmus studentky z Bulharska. Čas od času vyrazím na výstavu věnovanou umění, naposledy jsem se vypravil s Filipem Křížkem na výstavu post-byzantských a řeckých ikon umístěných v Strahovském klášteře. Jako většina studentů rád poznávám cizí kraje, již několik let mé kroky silně vábí východní a jihovýchodní Evropa. Když hovořím o zahraničí, obvykle se mé myšlenky přesunou k lahodnému, zlatavému moku, s nímž svět nabývá impresionistických nálad a barev (impresionisté povětšinou nepoužívali černou). **Ostatně soudím, že prof. Čechura nesmí být propuštěn!!!**

Ženský element v koncentračním táboře Ravensbrück

Karolína Bukovská

Na FF UK studuji prvním rokem Historii spolu s Němčinou pro mezikulturní komunikaci a tyto dva obory jsou pro mě „dvojčiny“ nejen proto, že je němčina povinně dvouoborová. V létě 2014 jsem se vydala na workcamp do bývalého koncentračního tábora Ravensbrück, kde jsem jako dobrovolník překládala pro místní archiv texty z češtiny do němčiny. Můj pobyt na poněkud netradičním letním táboře mě inspiroval k napsání reportáže, jejíž výňatek si můžete v Obscuře přečíst. Na historii mě nejvíc baví a fascinuje její proměnlivost a to, co ze sebe sama v průběhu dějin vytváří. Kromě období národního socialismu jsou středem mého zájmu především české dějiny. Když zrovna nepobývám ve škole nebo v koncentračním táboře, ráda běhám, vymetám pražská kina a antikvariáty, chodím na výstavy a také občas ráda vyrábím koláže nebo se snažím nějak spisovatelsky činit.

Přežívání a umírání vězňů v Ravensbrücku se příliš nelišilo od přežívání a umírání v ostatních koncentračních táborech ve Třetí říši či kdekoli jinde v Evropě zmítané nacistickým „rasovým šílenstvím“. Brzké vstávání, hodiny prostáté na apelech, dřina a práce, která vlastně byla „jen“ způsobem pomalé a plíživé likvidace, vyčerpání, hlad, zima, horko, špína, blechy, vši, bití, krutost dozorců, ... Tyto obrazy byly každodenností každého koncentračního tábora včetně Ravensbrücku. To, co ale Ravensbrück jakožto „Frauenkonzentrationslager“ od ostatních táborů odlišovalo, byl jeho ženský element.¹

Každé prostředí (pracoviště, škola, rodina, klášter, ...), ve kterém mají ženy početní převahu či dokonce stoprocentní zastoupení, je vždy do určité míry prorostlé jakýmsi ženským elementem, který se pro toto prostředí stává charakteristickým. Stejně tomu bylo i v Ravensbrücku. Nejen na základě biologických odlišností byla každodennost Ravensbrücku prostoupena mnoha čistě ženskými fenomény, pro které v mužských koncentračních táborech nelze najít žádný vhodný ekvivalent.

1 Hned vedle ženského tábora byl sice později vybudován menší tábor pro muže, nicméně Ravensbrück zůstává v povědomí především jako ženský koncentrační tábor a v této souvislosti se o něm také často mluví.

Vlasy

Jeden z těchto ženských fenoménů souvisí již se samotným počátkem internace v Ravensbrücku.

Po příchodu nebo příjezdu do tábora byly všechny ženy vyslečeny a poslány do tzv. „Badu“ („lázně“). Nejednalo se však o neslavně proslulé koncentrákové „sprchy“, ze kterých místo vody proudil cyklon B. (Plynová komora byla v Ravensbrücku zřízena až ke konci války a byla určena pro usmrcení těžce nemocných, práce neschopných či fyzicky nebo mentálně postižených vězeňkyň, nikoli však těch nově příchozích. Tato „koupel na přivítanou“ nejvíce vyděsila vězeňkyně transportované do Ravensbrücku z Osvětimi, které z tamějšího tábora smrti znaly neblaze proslulé historky o „sprchách“, ze kterých se už nikdo nikdy nevrátil.) Oficiálním účelem koupele v „Badu“ byla ale opravdu tělesná očista. Každopádně lze tento oficiální účel koupele také označit jako pouhou záminku k jednomu z prvních ponižení, kterému byly vězeňkyně v Ravensbrücku vystaveny.

Před vstupem do sprch se totiž vězeňkyně musely kromě svého civilního oblečení (za něž dostaly výměnou vězeňský oděv) rozloučit také se svými vlasy a pubickým ochlupením. Oficiální důvod se opět zdál být pragmatický: ostříháním a oholením se mělo zamezit šíření vši. Vedlejším efektem však bylo jen nesmírné ponižení (ženy později chytly vši tak jako tak). Kromě toho, že se musely vysvléci před cizími lidmi, byla ženám skrze ostříhání vlasů násilně odejmuta jejich identita. V případě holení pubického ochlupení se pak často jednalo o traumatizující zážitek, který lze přirovnat k duševnímu otřesu ze sexuálního zneužití.

Stříhání vlasů v Ravensbrücku nebylo ve srovnání s ostatními koncentračními tábory samozřejmě žádnou výjimkou. Nicméně v kontextu ženského tábora (vzhledem k tomu, jaký význam mají vlasy pro ženskou identitu či vnímání krásy u žen), se jednalo o mnohem bolestivější akt než například v táborech pro muže. Muži totiž se svými vlasy neztráceli žádný ze svých charakteristických rysů. Muži, i když ostříhání na ježka, zůstali muži. Nežto takto ostříhané ženy přestávaly být ženami: se svými vlasy totiž ztrácely svou ženskost. Není se proto čemu divit, když se některé z přeživších nechaly slyšet, že ztráta vlasů pro ně byla jedním z nejtraumatičtějších zážitků během celého pobytu v Ravensbrücku.

Z vězeňkyně prostitutkou

Dalším ženským fenoménem ravenbrückého koncentračního tábora bylo zřizování táborových nevěstinců, ve kterých byly vězeňkyně nuceny k prostituci.

V roce 1943 vydal říšský vůdce SS Heinrich Himmler tzv. „Prämien-Vorschrift“ („předpis o prémiech“) s úmyslem zvýšit pracovní produktivitu vězňů pomocí speciálního odměnového systému. Tento systém zaručoval obzvláště pilným

pracantům určitá privilegia, mezi která mimo jiné patřila i možnost navštívit táborový nevěstinec. Vidina pohlavního styku, který byl vězňům v přísně separovaných táborech odpírán, měla být silnou motivací pro usilovnější práci pro nacistické válečné hospodářství. Záznamy o táborových nevěstincích byly nalezeny například i v nejznámějších z koncentračních táborů jako je Osvětim, Dachau, Buchenwald nebo Sachsenhausen.

V Ravensbrücku byl táborový nevěstinec zřízen pro vězňe z mužského tábora. Návštěva nevěstince však nebyla určena pro každého z nich (bez ohledu na to, s jakou pílí pracoval). Zprvu byla sexuální odměna dopřávána pouze „etnickým Němcům“, později však i Polákům, Skandinávům a vězňům ze západní Evropy. Návštěva nevěstince zůstávala po celou dobu odepřena Židům a sovětským válečným zajatcům.

Vězeňkyně, které měly pracovat v nevěstincích jako prostitutky,

byly „selektovány“ důstojníky SS. Ženy se opět musely vysvléci a oficiři poté vybraly ty z žen, které se jim pro účely nevěstince zdály nejvhodnější. Poté byly tyto ženy uzavřeny v jakési karanténě. Zde byly lékaři prohlíženy, zda nemají pohlavní či jiné choroby, a především byly „vykrmovány“. Vidina pohlavního styku s ženou, která je jen samá kost a kůže, by totiž žádného z vězňů nemotivovala k lepším pracovním výsledkům.

Práce v nevěstinci, přestože se jednalo o ponižující činnost a jeden z tabuizovaných případů válečného sexuálního násilí páchaného na ženách, představovala poměrně velkou šanci na přežití. Vězeňkyně zde dostávaly dostatek jídla a pravidelná koupel zde nebyla jen privilegiem, ale dokonce předpisem. Některým z vězeňkyň bylo navíc přislíbeno (ale nikdy nedodrženo), že po půl roce práce v nevěstinci budou z tábora propuštěny. Proto se občas stávalo, že se ženy do nevěstinců hlásily dobrovolně. Obecně však byly selekce do nevěstinců spíše „strašákem“, především

pak pro mladé dívky. Ty se při předběžných selekcích, při kterých ještě nemusely být nahé, převlékaly za staré ženy a schválně se hrbily. Toto chování vlastně představovalo přímý protiklad k tomu, jak se většina žen chovala při selekcích do plynových komor – tehdy se všechny snažily působit naopak zdravě a mladě.

Většina z vězeňkyň, které pracovaly v nevěstinci, byly německé „asociálky“. Mnohdy se jednalo o ženy, které se prostitucí živily už před internací v Ravensbrücku. Dalšími táborovými prostitutkami byly nejčastěji Polky, Ukrajinky, Bělorusky nebo Nizozemky, které byly označeny jako „politické“ vězeňkyně. Neexistuje žádný záznam o tom, že by prostitutkou v koncentračním táboře byla Židovka.

V rámci fungování nevěstinců docházelo i k jakýmsi malým známčkám odporu. Někteří z mužů, kteří směli navštívit nevěstinec, odmítli ve vymezeném časovém prostoru využít nabízených sexuálních služeb a s ženou si třeba jen povídali. Vězni z mužského tábora si totiž byli vědomi, že ženy k této práci byly přinuceny. Využití nabízených služeb by tedy odporovalo morálním zásadám mnohých z nich. Někteří vězni dokonce s jednotlivými táborovými prostitutkami navázali něco jako partnerský vztah. Daní muži pak podpláceli své kolegy, aby „jim nechodili“ za jejich vyvolenou.

Nucená prostituce v koncentračních táborech byla donedávna zamlčovaným tématem, v současnosti ale začíná být pomalu odkrýváno. Důvodem, proč se o tomto fenoménu příliš nemluví a neví, je především skutečnost, že se jedná o oboustranně ožehavé téma. Ženy, které jako prostitutky pracovaly, dodnes čelí morálním výčitkám, stejně tak jako muži, kteří služeb těchto žen využívali. Je proto velmi složité zpětně zjistit, co se ve skutečnosti v táborových nevěstincích odehrávalo.

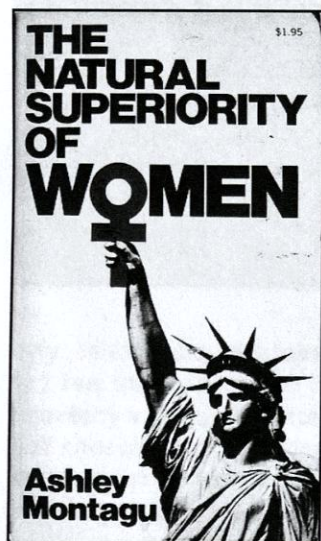
Ženy a dějiny?

Milí čtenáři,

pokud ve Vás tyto stránky vyvolaly pocit, že se pokoušíme vytrháváním vět ze souvislosti o senzacechtivost, pak je vše v pořádku - i vzhledem k tomu, jaký obor studujete. Předně však chceme touto příležitostnou rubrikou zvednout míč „vztahů žen a historie,“ a hodit ho mezi Vás. Jak si s příhrávkou poradíte, necháme na Vás, leč podaří-li se někomu z této šance vsítit branku a napsat článek, rádi mu ho v následujícím čísle otiskneme.

Chlap by takový film točit nezačal, žádný chlap by tohle nedělal, už mi to říkal dokonce Jurko, ten náš Modrovous, co se rád ve volném čase, kdy je daleko od složitého rodinného života, blýskne feminismem jako vypůjčeným oblekem značky Brioni - cos to našla za hrdinku, když už ses pustila do UPA (Ukrajinská povstalecká armáda; pozn. red.), proč si nevybereš někoho opravdu doopravdy skvělého, nějakého mužského hrdinu, který kosil nejdřív Němce, pak naše, pardon Moskaly.

Oksana Zabužko, Muzeum opuštěných přání, str.: 214

„Milý bratře! Především ti skládám gratulaci k šťastnému založení rodiny, ačkoliv vlastně se k holce tuze gratulovat nemusí, lepší by byl kluk. Ale což je dělat. Ženě vyříd pozdravení...“

K. H. Borovský, 1854, dopis bratrovi

Počet žen studujících historii na FF UK : 264
Počet mužů studujících historii na FF UK : 444
Zdroj: Studijní oddělení FF UK

Milada Paulová (1891 - 1970) byla první historičkou - ženou v Československu, která získala docenturu a poté i titul profesorky. Dnes je jejím jménem nazvána cena, kterou každoročně uděluje MŠMT významným ženám české vědy.

s. 208 „Přirozený sklon žen ke klidnému, rovnoměrnému, šťastně souzvučnému styku a soužití, olejově konejšivý charakter jejich působení na moři života pracuje bezděky proti heroickému vnitřnímu nutkání svobodného ducha. Aniž si toho všimly, jednají ženy tak, jako by putujícímu mineralogovi odklízely z cesty kameny, aby na ně jeho noha nenarazila - zatímco on se vydal na pouť, aby na ně narazil.“
NIETZSCHE, Friedrich: Lidské, přilíš lidské I., Oikoymenh, Praha 2010

„Námitku, že muž ženu duševně předčí, vyvrátili jsme ostatně již dříve jako shnilou a ničemnou. Emancipace žen nechce učiniti z žen muže, nýbrž chce jim pouze vrátiti jejich práva. Z žen nesmějí se státi ani rozmazlení psíci, ani hrubá tažná zvířata mužova.“

KODYM, František: Sexuální harmonie a eugenika, Nákladem F. Kodyma, Praha 1940

Dole ve společné kuchyni se nám o domácnost starala pořád rozesmátá venkovanka... „Za hladu,“ vyprávěla, „vozila jsem v nákladních vlcích pytle mouky, které jsem těžce sháněla ve vzdálených vesnicích.“

Jednou, když jsem už nastoupila do vlaku,“ pokračovala se smíchem, „narazila jsem na hlídku pětadvaceti milicionářů. Jsem ve vagóně sama.“

„Vozit mouku je zakázáno. Vyšlo nařízení. Nevíš o tom?“

„Tak jsem si lehla. Všech dvacet pět se po řadě vystříдалo. Zůstala jsem ležet.“

Ale za to jsem si přivezla pytel mouky.“

Marc Chagall, Můj život, 1969, str. 179

Rád bych, abyste si uvědomili, že hlavou každého muže je Kristus, hlavou ženy muž a hlavou Krista je Bůh.

Každý muž, který se modlí nebo prorocky mluví s pokrytou hlavou, zneuctívá toho, kdo je mu hlavou a každá žena, která se modlí nebo prorocky mluví s nezahalenou hlavou, zneuctívá toho, kdo je jí hlavou; je to jedno a totéž, jako kdyby byla ostříhaná.

Jestliže si žena nezahaluje hlavu, ať se už také ostříhá. Je-li však pro ženu potupné dát se ostříhat nebo oholit, ať se zahaluje.

Muž si nemá zahalovat hlavu, protože je obrazem a odleskem slávy Boží, kdežto žena je odleskem slávy mužovy.

První list Korintským, úryvek z kap. 11

Zájem o rasu a gender signalizoval za prvé odborný zájem o historii, která zahrnovala příběhy utlačovaných a analýzu významů a povahu jejich utlačení. Za druhé znamenal vědecké chápání těchto nerovností moci organizovaných okolo zmíněných tří os (rasa, gender, třída).

(Joan W. Scott, Gender: A Useful Category of historical analysis.)

Foto: BBC

Svěcení první anglikánské biskupky Libby Lane 26. ledna 2015.

Když babička pekla chléb, měly vnučata posvícení. Po každé dostaly podplamenici a po malém bochánku, švestkami neb jablkami plněném, což se jim dříve nestávalo. Musely ale zvykat dávat pozor na drobty. „Drobty patří ohníčku,“ říkala babička, když smítala se stolu drobečky a do ohně je házela. Když ale některý z dětí udrobil chleba a babička to zhlédla, hned mu kázala drobečky sebrat a říkala: „Po drobečkách se šlapat nesmí, to prý duše v očišticí pláčou.“ Také se mrzela vidouc, že se chléb při krájení nerovná: „Kdo se nesrovnává s chlebem, nesrovnává se s lidmi,“

Božena Němcová, Babička

Vykořisťování

Problém nerovnoměrné dělby zisku a jeho vztah s projevy sociální nespokojenosti

Bohumil Melichar

Jsem studentem třetího ročníku bakalářského studia historie. Ve své bakalářské práci se zabývám dělnickým hnutím v meziválečném Československu se zvláštním zřetelem na radikální ideologie a sociální konflikty. Působím v rámci semináře doc. Jakuba Rákosníka na Ústavu sociálních a hospodářských dějin. Líbí se mi propojování metod historiografie a dalších příbuzných humanitních věd při zkoumání minulosti.

Text je krátkým exkurzem do problematiky vztahu nerovnoměrné dělby zisku v realitě tovární výroby a příčin sociálních konfliktů mezi zaměstnavatelem a zaměstnanci. Za cíl si klade oddělit užitečnou náplň termínu vykořisťování pro sociologickou a ekonomickou analýzu distribuce hmotných statků v kapitalistické společnosti od ideologických konotací, které si s sebou nese. Tento ideologický nános představuje sepětí termínu vykořisťování s konceptem třídního boje, který býval ortodoxními marxisty používán pro vysvětlování aktů dělnické nespokojenosti projevujících se v praxi existencí stávkového hnutí. Na příkladu výsledků stávkové statistiky vedené v meziválečných letech ukazuje problematičnost vysvětlení tohoto jevu za

pomoci výkladových schémat boje za odstranění vykořisťování dělnictva.

Vykořisťování - ideologický nebo objektivní vědecký termín?

V době vrcholící gründerké horečky 60. let 19. století promýšlel Karl Marx stěžejní teorii svého díla – učení o nadhodnotě. Ta byla pokusem o exaktní matematické vyjádření stavu nerovnoměrné participace společenských vrstev na celkových ekonomických zdrojích kapitalistické společnosti, na který narazili již klasičtí ekonomové propagující prosazení liberálních tržních mechanismů.¹

Dle Marxovy teorie byla akumulace kapitálu možná jen za předpokladu tvorby určité nadhodnoty, o kterou surovinu výrobou obohatila lidská práce společně s energií vloženou do strojové výroby. Zisk a akumulace kapitálu, na které byl celý liberální řád postaven, byla tedy naprosto závislá na práci námezdních dělníků, kteří ji vykonávali výměnou za mzdu umožňující jim pokrýt náklady na základní

¹ SMITH, Adam. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha, 2001 str. 60

životní potřeby. Hodnota dělníkovy práce vložená do výrobku však hodnotu mzdy přesahovala. Tento rozdíl Marx nazývá „nadprací“. Diference mezi časem věnovaným na výrobu v hodnotě mzdy, kterou dělník získá, a časem, který věnuje nadpráci, byl pro Marxe základem procentuální míry vykořisťování dělníka svým zaměstnavatelem.² Forma, jakou se z bezprostředního výrobce získávala tato nadpráce, od sebe v Marxově teorii odlišuje jednotlivé ekonomické formace. Tedy jen formou vykořisťování se od sebe liší společnost založená na otrocké práci od společnosti založené na námezdní pracovním poměru.³

Marx tak postavil přímý antagonismus mezi jednotlivé sociální skupiny a podpořil tím své předchozí teze o třídním boji. Ten se měl stát spravedlivým prostředkem emancipace společenské skupiny, která byla za pomoci zločinného manipulování s cennou námezdní práce zneužívána jako prostředek k hromadění bohatství v rukou nepočetné a neprogresivní skupiny utlačovatelů.⁴ Pojem vykořisťování byl tedy používán pro označení hlavního zločinu kapitalistického řádu, proto nesmí být nahlížen jako objektivní sociálně vědní či ekonomický termín, ale vždy jako ideologický konstrukt.

Tento postřeh nesporně rezonoval v prostředí české inteligence ještě před první světovou válkou. Masaryk ve své „Otázce sociální“ upozornil na různé nedostatky teorie nadhodnoty jako nedostatečné zhodnocení role duševní práce organizátorů výroby a podcenění role technologizace.⁵ Jinými slovy napadl příliš ostrou dichotomii, kterou Marx stavěl mezi vykořisťovanou skupinu dělníků podílející se přímo na výrobním procesu a profitující vrstvu organizátorů, kteří se výrobě věnovali nepřímo. Odhalil tak konflikt mezi Marxovým přesvědčením, že objektivně popisuje schémata ekonomického fungování společnosti a postupně se zvyšující mírou tendenčnosti jeho teorií.⁶

Je zde však nějaká souvislost mezi reálnou životní úrovní, kvantifikovatelnou mírou vykořisťování, získanou dle Marxova učení o nadhodnotě, a ochotou konkrétních dělníků k zahájení stávk?

Stupeň závislosti zaměstnance na svém zaměstnavateli se lišil od stavu trhu práce a ceny práce, ale i přesto ve většině případů zůstávala značná od samotného vzniku koncentrované tovární výroby až do zrození sociálního státu po roce 1945. Míra závislosti se odvíjela od stavu, který panoval na trhu práce. V situaci, kdy byl volných pracovních sil ve společnosti nadbytek, cena práce klesala a umožňovala zaměstnavateli snížit mzdy. Dělník však měl tendenci chovat se konformně

2 MARX, Karl. *Kapitál: kritika politické ekonomie. Díl 1, kniha 1, Výrobní proces kapitálu*. Praha, 1978 str. 230-248

3 tamtéž, str. 253-262

4 MARX, Karl, Engels, Fridrich: *Komunistický manifest*. Praha, 1972 str. 26 - 28

5 MASARYK, Tomáš Garrigue: *Otázka sociální: základy marxismu filosofické a sociologické I. díl*. Praha. 2000 str. 241-245

6 tamtéž str. 270-272

a přijímat zhoršené platové podmínky klidně s cílem vyhnout se nezaměstnanosti. Pokud však byl trend na trhu práce opačný dělníkova závislost na konkrétním zaměstnavateli klesala a mohl si dovolit vyvíjet tlak na zvýšení mzdy či na získání jiných nových výhod.

Porovnáme-li údaje stávkové statistiky, zachycující četnost konfliktů mezi zaměstnanci a zaměstnavateli v době konjunktury 20. let s údaji z období vrcholící hospodářské krize, zjistíme, že počet vystoupení dělníků v dobách hospodářského propadu výrazně poklesl i přesto, že životní úroveň společnosti se rapidně propadala.⁷ Neznamená to však, že se míra vykořisťování nějakým způsobem měnila s mírou závislosti dělníka na zaměstnavateli. Za konjunktury se cena práce vyšplhala o trochu výše, proto se otevřela možnost vznést požadavky na zvýšenou participaci dělníků na zisku z výroby – v diskurzu marxistů šlo o snahu zamezit růstu vykořisťování. Za krize poměrná participace dělníků na zisku zůstávala neměnná, ale celkový výdělek společnosti se snížil se ztrátou rentability výroby. To znamenalo i snížení mezd. K otevřenému konfliktu v této situaci zaměstnanci sáhli, protože se cítili ohroženi ztrátou zaměstnání a pádem své životní úrovně a ne proto, že by chtěli větší podíl na zisku. Ve své podstatě představovalo toto jednání poslední možnost řešení tíživé příjmové situace, které bylo velmi riskantní.

Rozdělení zisku bylo objektivně dáno tichým konsenzem napříč společenskými vrstvami. Reálnou příčinou sporů tedy nebyl systém jako celek, ale jeho dynamické proměny – rozvolňování a utužování pout závislosti mezi zaměstnanci a zaměstnavatelem společně se snahou udržet konstantní životní úroveň související s přirozenou touhou člověka po sociálních jistotách. Analogicky k těmto jevům upozorňuje E.P. Thomson ve svém paradigmatickém díle *Making of English working class*, že i přes otřesné podmínky nekvalifikovaných dělníků v britském textilním průmyslu na přelomu 18. a 19. století, které byly srovnatelné s životními podmínkami otrocké práce,⁸ nebyla prvotní motivací likvidace vykořisťování, ale strach ze sociálních změn a ohrožení starých hodnot. Rezovala otázka spravedlnosti, nezávislosti, bezpečnosti, instituce rodiny, tradičních zvyků. Pokud šlo o otázku odměny za práci, argumentace se pohybovala kolem mentálního schématu spravedlivé mzdy, za kterou je člověk schopný důstojně žít.⁹ Velmi podobné byly priority revoltujících dělníků v období velké hospodářské krize, kdy bylo hlavním motivem ohrožení pádu mezi nezaměstnané, tedy tak zásadní snížení životního standardu, že si vynutilo

7 VEJNAR, L.: *Stávkové hnutí v buržoasní statistice*. In: Čs. časopis historický, roč. 1958

8 THOMPSON, Edward Palmer. *The Making of the English Working class*. Harmondsworth, 1978. str. 201

9 Tamtéž str. 204

i změnu životního stylu.¹⁰ Argumentace skupin používající nátlak proti zaměstnavateli nebyla emancipační, ale opírala se o obecně přirozené právní argumenty, jako právo na chléb a práci.¹¹

Pokud budeme zacházet s pojmem vykořisťování jako s ideologickým konstruktem, pak je třeba počítat s relativně vysokou mírou indoktrinace konkrétního dělníka, který by byl ochoten riskovat ztrátu zaměstnání a sociálního postavení při prosazování radikální změny systému. Takto vysokou míru internalizace ideologie můžeme očekávat jen u velmi malého množství jedinců. Z analýz politického chování dělnictva v meziválečné Praze, kde můžeme očekávat nejsilnější působení emancipačních ideologií politických stran, vyplývá, že se aktivně politicky angažovalo kolem deseti procent dělníků.¹²

Ze oslabujícími okolnosti procesu zvnitřňování ideologie můžeme považovat křížení různých ideologií v politických programech dělnických stran, rozptýlení odborově organizovaných dělníků mezi odborové centrály s různou politickou základnou a samozřejmě kolísající zájem o politické otázky, který jednak dosahoval rozdílné míry u každého jedince, ale je také závislý na celkovém politickém a hospodářském klimatu ve společnosti.¹³ Reálné kroky, které by vedly k boji za úplné odstranění nespravedlivého přerozdělování zisku – tedy vykořisťování – zůstávali doménou malého okruhu indoktrinovaných radikálů. Těžko lze předpokládat, že průměrný dělník studoval Marxovy makroekonomické vzorce a využíval je pro výpočet míry vykořisťování své osoby.

I přesto, že v situacích, kdy docházelo k uvolnění určitého tlaku na změny mezi vztahem zaměstnavatele se zaměstnanci spolu s primární příčinou vedoucí ke sporu, většinou koincidovala určitá zvýšená pozornost věnovaná ideologii, přesněji řečeno ideologiím či jejím podobám, se jí dá při zpětném pohledu přisuzovat spíše podpůrná či radikalizační role. Marxistický narativ, dělící aktéry konfliktu po linii ostré dichotomie na reakční, uvědomělé (indoktrinované) a neuvědomělé, kteří se ocitli ve vleku těch uvědomělých nebo je otevřeně zrazovali spoluprací s reakčními skupinami, se zdá být pro objektivní popis událostí naprosto neudržitelný.

10 K životnímu stylu zaměstnaného dělníka: HOLUBEC, Stanislav. *Lidé periferie: sociální postavení a každodennost pražského dělnictva v meziválečné době*. Plzeň, 2009, k životnímu stylu nezaměstnaných: RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvrácená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha, 2008

11 Např. kongres boje za chléb a práci pořádaný Rudými odbory v roce 1931

12 HOLUBEC, Stanislav. *Lidé periferie: sociální postavení a každodennost pražského dělnictva v meziválečné době*. Plzeň, 2009 str. 192

13 Z poznatků vyplývá, že po vlně zvýšeného zájmu o politické otázky po vzniku samostatného státu přichází stagnace a spíše zvýšená orientace na zájmové činnosti ve dvacátých letech. I přesto, že byla do velké míry řízena stranickými aparáty se toto období vyznačuje stagnací zájmu o politiku. Ve třicátých letech sestupný trend pokračuje a na místo komunisty očekávané radikalizace dělnictva přichází určitá letargie a zvýšený zájem o existenční problémy jednotlivých rodin. Tamtéž str. 196

Seznam použité literatury:

- SMITH, Adam. *Pojednání o podstatě a původu bohatství národů*. Praha, 2001
- MARX, Karl. *Kapitál: kritika politické ekonomie. Díl 1, kniha 1, Výrobní proces kapitálu*. Praha, 1978
- MARX, Karl. *Kapitál: kritika politické ekonomie. Díl 2, Kniha 2, Proces oběhu kapitálu*. Praha, 1979
- MARX, Karl, Engels, Fridrich: *Komunistický manifest*, Praha, 1972
- MASARYK, Tomáš Garrigue: *Otázka sociální: základy marxismu filosofické a sociologické I. díl*. Praha, 2000
- MASARYK, Tomáš Garrigue: *Otázka sociální: základy marxismu filosofické a sociologické II. díl*. Praha, 2000
- THOMPSON, Edward Palmer. *The Making of the English Working class*. Harmondsworth, 1978.
- HOLUBEC, Stanislav. *Lidé periferie: sociální postavení a každodennost pražského dělnictva v meziválečné době*. Plzeň, 2009
- VEJNAR, L. : *Stávkové hnutí v buržoasní statistice*. In: Čs. časopis historický, roč. 1958
- RÁKOSNÍK, Jakub. *Odvracená tvář meziválečné prosperity: nezaměstnanost v Československu v letech 1918-1938*. Praha, 2008

Možnosti dialogu

Pojem a (historická) skutečnost

Jaromír Mrňka, ÚHSD

Pan kolega Bohumil Melichar se ve své úvaze nad souvislostmi pojmu „vykořisťování“ s „projevy sociální nespokojenosti“ dotknul jedné velmi podstatné otázky, která znepokojuje mysl intelektuálů po celá staletí. A totiž, jaký je vztah mezi pojmy, kterými se člověk jako cítící a myslící bytost snaží zachytit, popsat a vysvětlit svět kolem sebe, a okolní skutečnost – tak blízkou a nedosažitelnou zároveň. Tato poetická otázka se z dříve všeobjímajícího pole filosofie elegantně přenesla v podobě metodologického realismu a nominalismu také na pole sociálních věd. Na konkrétním příkladu vztahu mezi politickým jednáním a politickým věděním ji brilantně rozvedl Pavel Barša v úvodu ke knize *Anarchie a řád ve světové politice*, kterou lze vřele doporučit nejen zájemcům o mezinárodní vztahy a politiku.¹ Historie sice *per definitionem* není vědou inklinující k formulování obecných zákonitostí (vědou tzv. nomotetickou) a zabývá se spíše jedinečnými fenomény (je tedy vědou tzv. idiografickou), přesto ani historici pečlivě práci s pojmy neuniknou. Na jedné straně totiž při své práci musí volit metodologické přístupy a jim odpovídající pojmy, které jim umožní lépe uchopit a vysvětlit historickou skutečnost, na straně druhé by měli používané pojmy umět náležitě definovat a pokud možno konzistentně užívat.²

Druhým důležitým akcentem předkládaného textu je nepochybně poukaz na nízkou míru mobilizace dělnictva v období velké hospodářské krize, které místo radikalizaci propadalo letargii a defétismu. Pokud by se kolega Melichar chtěl zaměřit na hlubší vysvětlení tohoto faktu z hlediska marxistického myšlení, tak mu lze doporučit zapojení širší plejády konceptů – např. odcizení, třídního vědomí a ideologie jako *falešného vědomí* – tedy sestoupit od jakési vlastní intuitivní představy „marxistického narativu“ k hlubšímu porozumění. Na tomto místě lze doporučit zájemcům (nejen) o marxistické myšlení, aby před studiem primárních textů nejdříve zvolili některý z dostupných úvodů.³ V případě snahy o vysvětlení konkrétních vztahů

1 Pavel Barša, Ondřej Císař, *Anarchie a řád ve světové politice*, Kapitoly z teorie mezinárodních vztahů, Praha, Portál, 2008, zejména s. 14-16.

2 Základní linie vztahů mezi pojmy a skutečností podal aktuálně např. Jan Horský ve svém úvodním příspěvku k Diskusi o narativismu na stránkách časopisu DTK: Jan Horský, Narativistická kritika dějepisců a rozhraní mezi historiografií a (přírodní) vědou a mezi dějepisnou konstrukcí a literární fikcí in *Dějiny – Teorie – Kritika*, 1/2013, s. 126-136.

3 V konkrétním případě marxismu představuje velmi čtivý úvod například kniha Ericha Fromma: Erich Fromm, *Obraz člověka u Marxe*, Brno, L. Marek, 2004. Systematické a přehledné jsou potom uvedení sociologů, např.: Karel Marx (1818-1883) in Jan Keller, *Dějiny klasické sociologie*, 2. vydání, Praha, SLON, 2010,

ideologie a sociální praxe by pak bylo nasnadě následovat autorem zmiňovaného E. P. Thompsona v jeho snaze o zachycení konkrétních zkušeností aktérů, zrcadlících se v používaných pojmech. Thompsonův pojem vykořisťování stejně jako pojem třídy totiž nepředstavuje konkrétní statickou kategorii, vhodnou pro mechanické srovnávání. Jedná se spíše o proces, odehrávající se v konkrétních historických souvislostech.⁴ Zachycení procesu osvojování si pojmů by kolegovi pomohlo lépe osvětlit paradoxní fakt, že bezprostřední zkušenost krize masy paralyzovala, kdežto s narůstajícím časovým odstupem naopak sdílená zkušenost a paměť krize napomáhaly masy mobilizovat.

s. 85-122; Uvedení do Marxe a marxismu – různost pohledů, rekapitulace a shrnutí in Miloslav Petrusek, *Marx, marxismus sociologie*, Texty z pozůstalosti 1, Praha, SLON, 2014, s. 11-52. Všeobecně lze doporučit příspěvky v knize *Koncepty a dějiny*, v souvislosti s marxismem konkrétně např.: Michal Pullmann, *Třída in Lucie Storchová a kol., Koncepty a dějiny*, Proměny pojmů v současné historické vědě, Praha, Scriptorium, 2014, s. 185-193.

4 „The exploitive relationship is more than the sum of grievances and mutual antagonisms. It is a relationship which can be seen to take distinct forms in different historical contexts, forms which are related to corresponding forms of ownership and State power.“ Edward Palmer Thompson, *The Making of the English Working Class*, New York, Pantheon Books, 1964, p. 203.

Města kolem nás a města v nás

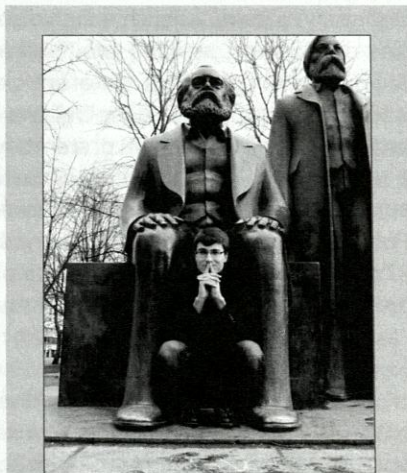
(Post-erasmovské obscurní úvahy s německou příchutí)

Michal Kurz

„Město je stavem mysli, souborem zvyků a tradic, organizovaných postojů, které se k těmto zvykům pojí, a pocitů, které jsou touto tradicí předávány,“ napsal v roce 1925 americký sociolog Robert Ezra Park. Naznačil tím možnost reflektovat vedle fyzické stránky města i další jeho důležité aspekty. Město jistě není jen souborem rozmanitých objektů, prostanství a komunikací, ale ani pouhou materiální kulisou sociálního dění. Jde o specifický prostor, který člověk může utvářet, obývat i ovládat a zároveň je jím ovlivňován. Prostor, jehož proměna v čase není nikdy dokončena, a který vstupuje do interakce s naším myšlením a cítěním.

Na roční studijní pobyt na univerzitě v Lipsku jsem odjížděl s přesvědčením, že města v naší dominantně urbánní společnosti rozhodně nejsou mrtvým tématem, které by historik resuscitoval jen proto, že „to ještě nikdo nezpracoval“. V uplynulých desetiletích nicméně vzniklo až příliš mnoho prací, které dějiny měst proměnily v chronologický soupis správních změn a významných požárů, ze slušnosti doplněný dvěma odstavci o kultuře. Stále více lidí si naštěstí uvědomuje, že politicko-ekonomická „velká vyprávění“ s nadvládou písemných pramenů mají také své alternativy. Tužil jsem to i já, když jsem se v saské metropoli rozhodl nasávat vedle jiných blahodárných látek také inspiraci. A Lipsko mi ke čtení, diskutování a přemýšlení o městech poskytlo dostatek času i příležitostí.

Mezi městy a lidským vědomím panuje specifický vztah (brilantně jej vystihl spisovatel Italo Calvino v knize *Neviditelná města*). O *reálné* město se vždy opírá nespočet jeho obrazů. Do materiální roviny se mohou promítat (re)konstrukce minulosti, reflexe přítomnosti i vize budoucnosti. Fyzický prostor je jeden – těch symbolických je nespočet. Města jsou

Jmenuji se Michal Kurz, na Filozofické fakultě dokončuji navazující magisterské studium historie na ÚČD. V rámci specializace na české soudobé dějiny mě zajímají moderní města, způsoby vizualizace moci v prostoru, vztah architektury a ideologie, fenomén kolektivní paměti. Když zrovna nejsem ponořen do tajů těchto témat, užívám si vysokohorské túry od Šumavy k Tatrám, pohled na svět z cyklistického sedla nebo pobyt v galeriích, divadlech a jiných doupatech kultury. S tvrdou realitou okolního světa bojuji příležitostnou malbou a veršem. Mám rád čaj, hořkou čokoládu, skandinávské filmy, Arcimbolda a lesní ticho.

přeplněna výtvary naší imaginace: představy, vzpomínky a interpretace fungují jako pomyslný tmel, dávající městu význam, řád i srozumitelnost. Jakýkoli pomník se bez nich stává jen anonymní sochou neznámé osoby, sebevětší objekt pouze hromadou ladně naskládaného kamení.

Svou přirozenou mnohotvárností jsou města odvěkým zdrojem námětů pro umělce všeho druhu. Uměleckými prostředky a metaforami si přitom často vypomáhají i mnozí další. Dávám za pravdu architektům hovořícím o „*potrhané tkáni*“ Berlína, souhlasím s obyvateli Lipska, že jejich město disponuje „*zelenými plícemi*“ parků, a jsem zmaten, když se s označením „*perla na Labi*“ setkávám paralelně ve vlastivědných textech Drážďan, Mísně i Hamburku. Svět metafor dokáže být působivý, ale v oblasti vědy i značně nevypočitatelný. Může být užitečný pro historika? Pozitivismem odchovaný dějepisec by snad s varovně vztyčeným prstem zavrtěl hlavou a téma formování městského prostoru a představ o něm odkázal do oblasti literatury či umění. Při vší úctě k památce profesora Golla si ale naznačeným otázkám přesto dovolím věnovat hrst nespojitých úvah. Pod vlivem přednášek a diskuzí na *Institutu pro dějiny a kulturu středovýchodní Evropy* (GWZO) jsem o městech začal více přemýšlet v rovině jejich symbolického a „identitotvorného“ potenciálu a v tichu knihoven, ruchu ulic i přítmi barů jsem docenil historický i aktuální rozměr řady témat: vztah městského prostoru k ideologii, času nebo paměti jsou některými z nich.

Stojím na *Ernst-Reuter-Allee*, jedné z hlavních tříd *Starého města* v Magdeburgu a ten kontrast je nepřehlédnutelný. Vertikála gotického kostela sv. Jana podléhá v nerovném optickém zápase monumentálním šestipatrovým blokům obytných domů, hrdě nazdobeným neoklasicistní štukaturou. Stojím v historickém centru – a přesto jej stále hledám. Grandiózní dimenze okolního prostoru naprosto neodpovídají mé představě, jak by jádro jednoho z nejstarších německých měst mělo vypadat. Vzpomínám na romantická zákoutí nedávno navštívené Mísně a kladu si otázku: Co se tady vlastně stalo? Psal se rok 1953, když na ploše bombardováním zničeného města začaly vyrůstat budovy, které měly měřítkem i tvaroslovím odrážet „velikost socialistické epochy“. Starý předválečný Magdeburg měl být odsunut do zapomnění tím novým, jehož parametry určily spíše zásady moskevského urbanismu než ohled na lokální tradici. Ústřední náměstí a široké třídy (ta hlavní ověčená Stalinovým jménem) byly dimenzovány pro koloběh státních manifestací; realizaci *point de vue* v podobě mohutné věže už zmrazila chruščovská změna politicko-uměleckého kurzu.

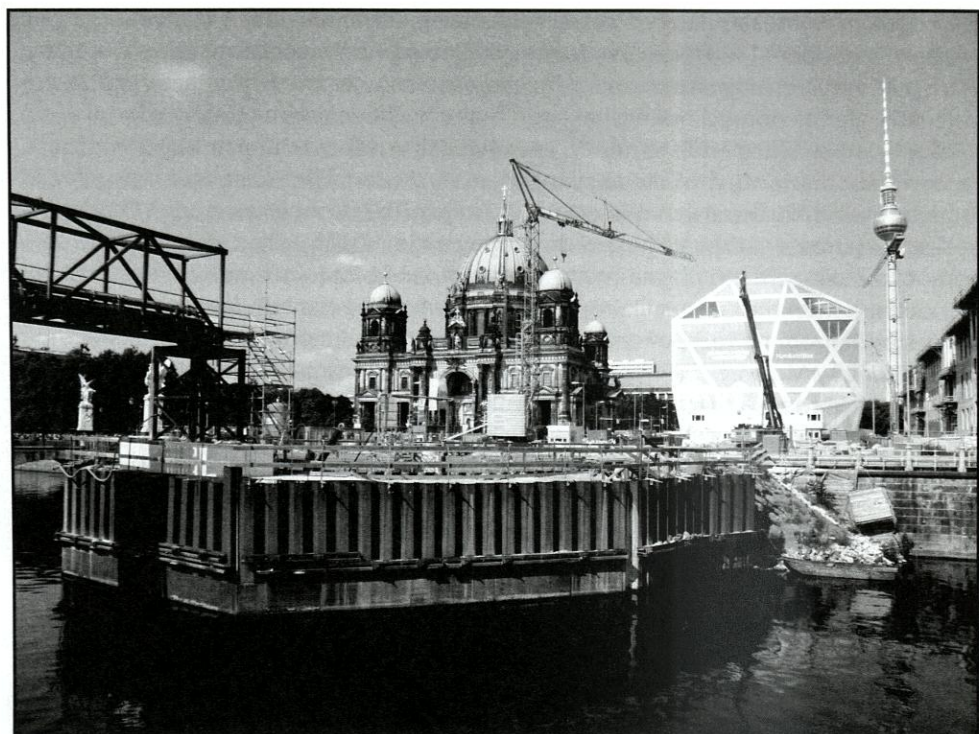
Co nám může tento prostor ukázat dnes? (Tedy kromě kavárny s pro našince sympatickým, z dob socialistické internacionální družby pocházejícím názvem *Café Prag*.) Především doklady ideologického potenciálu architektury, která je schopna (relativně) trvale utvářet „image“ města. Politické elity se s její pomocí často snaží manifestovat ve fyzickém prostoru vlastní ideje a hodnoty, formovat přítomnost i minulost. Jedna z projektových skupin lipského GWZO nese ve svém názvu sousloví „*Geschichte bauen*“ – „*stavět dějiny*“. Nejde o prázdnou metaforu: každá budova jako svébytný reprezentant určité doby totiž spoluutváří minulost města už samotnou svou (ne)existencí. Vnímáno

touto optikou, vymazaly válečné nálety a následné demolice z dějin Magdeburgu celé „kapitoly“ v podobě původních čtvrtí, a nový dějinný příběh „socialistického města“ byl v 50. letech vytvářen nejen skrze znárodňovací opatření a verbální deklarace v politických projevech, ale i za pomoci tisíců cihel a tun malty na staveništích.

Zásahy do struktury města nejsou jen výsledkem dobových technických možností a estetického kánonu, mohou se stát i vlivným mocenským nástrojem. Poválečná výstavba vybombardovaných německých měst je příkladem *par excellence*. Schopnost architektury „materializovat“ abstraktní pojmy a ideje (stát, národ, demokracie, socialismus) má ale zároveň i jasné meze. Magdeburské bloky jistě můžeme se znalostí politického kontextu doby vzniku opatřit negativní nálepkou *typicky totalitní* architektury a s poukazem na těžkopádné historizující tvarosloví a přehnané měřítko zařadit vedle Stalinovy Moskvy či Hitlerovy a Speerovy vize berlínské *Germanie*. O co se ale taková charakteristika opírá? Za chladné neoklasicistní kolosy lze přece označit i pařížský *Palais de Chaillot* z roku 1937 nebo prvorepublikové ministerstvo dopravy v Praze, jejichž stavebníky byly režimy demokratické. Pokusy o striktní rozlišování architektury „totalitní“ a „demokratické“ mohou být ošidné a vyjadřují spíše naši potřebu vkládat do objektů konkrétní ideály, očekávání a hodnocení, která ony samy o sobě neobsahují a obsahovat nemohou.

Stojím uprostřed *Neumarktu* v Drážďanech. Žáda mi kryje nejen (v saských městech obligátní) pomník Martina Luthera, ale především velkolepá kulisa kostela *Frauenkirche*, kolem defilují honosné fasády měšťanských domů. Autentická atmosféra historického města se zdá být téměř hmatatelná. Tedy alespoň do chvíle, než vás v některé z místních muzejních expozic znejistí informací, že nejstarší dům na náměstí pochází z roku 2006. Nebo dokud si na východní, nezastavěné straně *Neumarktu*, kde právě probíhá archeologický průzkum, nepovšimnete plakátů provádějící stavební firmy s vizualizacemi velmi starobyle působících domů, které zde během následujících tří let vyrostou. Chronologie dějin je mrtva, Baroque forever! V informačním centru spolku *Historischer Neumarkt Dresden* mi jedna z jeho členek, drobná vitální dáma na velikém modelu ukazuje, kolik renesančních a barokních bloků ještě zbývá postavit, aby Drážďany byly znovu tak krásné, jako za časů kurfiřta Augusta Silného. Cílem činnorodé stavební aktivity v místech, která spojenecké nálety v únoru 1945 proměnily v hromady sutin, má být znovuzískání hodnot, zásadních pro naše prožívání historických měst: jedinečné *atmosféry, identity, genia loci*. Tyto obtížně definovatelné kategorie zpravidla pokládáme za cosi přirozeného, co vychází z autenticky dochovaného prostředí staletých památek. Právě v centru Drážďan, kde s pojmem *autenticita* dlouho nevystačíte, si ale můžete uvědomit značnou míru jejich (re)konstruovatelnosti.

V organismu každého města hraje „historické“ jádro zásadní roli; je dokladem jeho minulosti a tradic, oporou kolektivní paměti i atraktivním zdrojem uměleckých hodnot. Úcta a obliba těchto čtvrtí ale primárně nevyplývají z toho, že bychom toužili dotýkat se *starých* budov – často nám bohatě stačí ty, které se jako staré tváří. Podstatnější než reálná, odborným průzkumem zjiitelná „*cena stáří*“, jak o ní počátkem 20. století uvažoval

historik umění Alois Riegl, je schopnost fyzického prostředí, vyvolat v nás příjemný pocit čehosi důvěrně známého. „Staré město“ přestává být v tomto smyslu vázáno na dochované památky a stává se více myšlenkovou figurou, ideálem „ztraceného ráje“, který evropská společnost hledá a konstruuje od dob průmyslové revoluce. Je v něm nostalgie po „starých dobrých časech“ i rozčarování z reality moderního „odkouzleného“ světa. „Stará města“ jsou produktem téže modernizace jako továrny nebo obchodní centra. A v Drážďanech se svým způsobem názorně naplňuje předpoklad, že kdyby neexistovala, museli bychom si je vytvořit.

V případě spojování témat města a paměti si domácí historik koleduje o výtku, že naskakuje na aktuální módní vlnu, která se poté, co se jí podařilo myšlenkově zcela vyprázdnit termín Pierra Nory „*mista paměti*“, valí nezadržitelně dál. Posílen inspirativními diskuzemi s dr. Arnoldem Bartetzkym, dobrovolně podstupuji toto riziko. Netuším, ulicemi kterého města se toulal Maurice Halbwachs, když si v hlavě formuloval své teze o ukotvování paměti v prostoru. Berlín, kde jsem si jeho myšlenky vybavil já, to nejspíš nebyl. Stojím u neobarokní Neptunovy fontány ve středu Středu, v městské části *Berlin-Mitte*. Po pravici novorenesanční Červenou radnici, z boku tísněnou vozovou hradbou panelových domů, po levici gotický mariánský chrám, před sebou gigantickou televizní věž,

dokončenou roku 1969, za jejíž 368 metrů vysokou vertikálou se o slovo hlásí prosklené kubusy proslulého *Alexanderplatzu*. A za mými zády se v zeleni parku ukrývá nadživotní pomník dua Marx-Engels. Nesourodější prostor aby člověk pohledal. I když – právě v německé metropoli to takový problém není. Aleida Assmann v souvislosti s Berlínem produktivně využívá metaforu *palimpsestu*, opakovaně retušovaného a přepisovaného textu. Urbanistické projekty, stavění pomníků nebo změny uličního názvosloví vždy zvýrazňují nebo negují konkrétní „vrstvy“ vzpomínek (ejhle, další metafora!) a svým způsobem vytvářejí pro paměť určité *sociální rámce* (jak o nich hovoří právě Halbwachs): určují, na co a proč se má napříště vzpomínat. Aby mocenské elity mohly začít formovat přítomnost a skicovat budoucnost, potřebují si nejprve ujasnit poměr k dochovaným relikvům minulosti. Vztah nového a starého přitom přirozeně osciluje od úzkostlivé piety až k totální negaci. Město se neustále mění (v případě Berlína to platí dvojnásobně), jeho „text“ je přepisován a vedle sebe se ocitají pozůstatky rozmanitých myšlenkových konceptů. Opřen o sokl Neptunovy fontány, vidí člověk vedle sebe v dramatické interakci stopy Berlína středověkého, císařského i socialistického.

Každý artefakt v prostoru města je potenciální mnemotechnickou pomůckou. Občas slychané sugestivně znějící tvrzení, že „*kameny mluví*“, že architektura má vlastní specifickou „řeč“, je ovšem zavádějící. Vždy jde pouze o produkty lidské činnosti a jejich případný vliv na naši mysl nevyplyvá z toho, že by samy o sobě disponovaly jakousi svébytnou pamětí či schopností něco sdělit. Jsou spíše „externím klíčem“ umožňujícím *naši* vlastní paměti (re)konstruovat části vlastní minulosti. Kdo ke komu tu tedy vlastně „mluví“? Z lidmi opracovaných a sestavených kamenů nepromlouvají dějiny, ale zase jen lidé. K tomu, aby „promluvílo“, potřebuje každé dílo náš výklad – žádný jedině správný ale neexistuje, což otevírá široké pole pro (dez)interpretace. Ve stavbách a sochách vidíme jen to, co v nich chceme vidět; snahy konkrétních režimů o určitý typ sebeprezentace proto nemusejí být vždy úspěšné. Většina obyvatel berlínské *Stalin-Allee* se v 50. letech identifikovala s oficiálním obrazem této reprezentativní třídy moskevského stříhu jako s příkladem bydlení pro „nového člověka“; zatímco v případě zmíněné televizní věže se z propagované chlouby socialistické techniky stal v lidovém podání „*Honeckerův penis*“.

Těžko z naznačené změní úvah vyvozovat zásadní závěry. Každé město je nepředstavitelně bohatým historickým pramenem a neexistuje oficiálně závazný způsob psaní o něm, stejně jako neexistuje jeho jediná „objektivní“ realita. Žijeme ve městech – a města žijí v nás.

Možnosti dialogu

Žijeme ve městech - a města žijí v nás...

Miroslav Michela, ÚČD

Som najmä Komárňančan, odpovedám na neraz až príliš nástojčivé dotazy na moju národnosť. Táto pomerne jednoduchá odpoveď za sebou skrýva množstvo kontextov, pre outsidera nie vždy ľahko čitateľných. Už len použitie nespisovného termínu (slovensky je správne Komárňan) môže vzbudzovať otázky. Nehovoriac o tom, že v meste ktoré bolo v 90. rokoch označené ako jedno z potencionálnych ohnísk etnického konfliktu v post-socialistickej Európe, by možno niekto predpokladal silnejšiu etnickú afiliáciu. Alebo má táto lokálna identifikácia nejaké špecifické čaro? Tiež sa môžeme pýtať, vlastne v ktorom Komárne? Pravo či ľavobrežnom? Keďže Komárno je rozdelené v Slovenskej republike aj v Maďarsku, podobne ako mnohé iné miesta a regióny strednej Európy. No a niekoho by mohlo napadnúť, vlastne prečo sa takouto zbytočnou otázkou vôbec zaoberať?

Dúfam, že týmto tak trochu osobným úvodom som čitateľov úplne neodradil. Veď oveľa náročnejšie je zodpovedať, čo vlastne dané mesto je. Ako jeho obraz konštruujú sami ľudia v ňom žijúci, náhodne ním prechádzajúci, alebo len sa oň zaujímajúci. A práve aj túto otázku otvára esej Michaela Kurza.

Miesto, ktoré obývajú ľudia, môžeme vnímať aj ako pomyselné zrkadlo ich života. Sprostredkúva plány a úvahy, každodennú prax v kontexte krátkych premenlivých okamihov, ale aj tzv. dlhom trvaní, metaforicky zobrazenom v letokruhoch stromov. Môžeme ho tiež priblížiť cez zmeny vo verejnom priestore, napr. na námestiach, ktoré sú neraz využívané na politické seansy, s cieľom deklarovať a utvrdiť lojalitu zúčastnených más. Spomeniem len príklad „perly na Dunaji“ – Bratislavy, kde dnešné Námestie Slovenského národného povstania, zmenilo názov z Trhového, na Námestie Republiky, následne na Hlinkovo námestie a po roku 1945 na Stalinovo námestie a odohralo sa na ňom množstvo symbolických historických udalostí: pravidelné prvé máje, demonštrácie ohlasujúce koniec vlády jednej strany, či známe „vítanie“ Václava Havla surovými vajíčkami v roku 1991, ale aj oslavy vzniku Slovenskej republiky a zlata v ľadovom hokeji, či protesty proti Gorile v roku 2012. Mimochodom, aj na Dunaji je tých „perál“ ako maku. Nie je to náhoda. Marketing a kopírovanie je všade. Je skôr prirodzenou súčasťou nášho fungovania.

Urbánne dejiny ako aj historický aktivizmus prežívajú v posledných rokoch plodné obdobie. Prejavuje sa v množstve zaujímavých architektonických revitalizačných projektoch, spolkových aktivitách, ale aj v bohatej a rôznorodej publikačnej produkcii: od populárne a komerčne ladených titulov, až po špecializované časopisy a štúdie. Popritom sa zároveň udržuje aj trend písania dejín obcí v duchu 70. a 80. rokov, čo prináša vybraným autorom okrem vlastného uspokojenia aj nie malý zárobok.

Aj v našom regióne vznikli úžasné práce. Napríklad z oblasti sociológie mesta, venované plánovaniu a spoločenskému životu. Na pôde ÚČD FF niekoľkokrát prednášala sociologička Slavomíra Ferenčuhová, ktorá medzi iným vysvetľovala, ako na najväčšom slovenskom sídlisku – v Petržalke – funguje domáce oblečenie (napr. tepláky) ako identifikačný znak „miestnych“. Hovorila o rozširovaní „domáceho“ priestoru do okolia panelových domov. Aj vonku môže byť „doma“...

Veľmi úspešným smerom výskumu je aj štúdium lokálnych, národných a sociálnych identít. Tieto diela sa vymykajú esencalistickým a zjednodušeným schémam o „charakteroch“ vybraných miest, či medziľudských vzťahov. Inšpiratívnym príkladom je napr. Jeremy King píšuci o „Budejovičákoch“ v rokoch 1848 – 1948. Dejiny mesta sledované optikou súperenia a vyjednávania rôznych identít v Bratislave obohacujú diela Eleonóry Babejovej, Jozefa Tancera a Pietera C. van Duina. Úspešná kniha Chada Bryanta zas vykresľuje každodenný život v protektorátnej Prahe, chovanie obyčajných Pražanov aj politických elít k Nemcom.

Trochu iné pole záujmov tvoria práce o „stratených“ mestách a štvrtiach, či miestach pamäti, ktorých cieľom je mapovať a zároveň vytvárať nové putá ku konkrétnym miestam, prostredníctvom už miznúcich historických čriepkov. Práve tu platí asi najviac kolegom Kurzom zdôraznené konštruovanie určitých príbehov a vzťahov, ktoré bez ľudskej pamäte vlastne ďalej neprenášajú. Sú to ľudia, ktorí svojou činnosťou určité miesta z významňujú, ale aj uvádzajú do zabudnutia. Úspešné projekty ako *Zmizelá Praha*, *Zmizelé Čechy* alebo *Zmizelé Sudety* odkazujú práve na takúto silu spomienok.

No a kde v tejto spleti možností stojí historik? Intelektuálna zvedavosť, schopnosť klásť nové otázky a formulovať závery, ale aj pocit spoločenskej zodpovednosti ho môžu posunúť do rôznych pozícií. Ako analytik má ešte čo robiť v premýšľaní o živote v urbánnom prostredí; môže hľadať odpoveď na otázky o živote v mestách, o vplyvoch konkrétneho prostredia, ako aj o jeho sociálnych reprezentáciách. Ako aktivista môže chrániť dnes viditeľné, ale aj neviditeľné dedičstvá. Alebo sa podieľať na vytváraní „novej“ modernity, ktorá naozaj nie je vecou čiernobieleho videnia kategórií „totality“ a „demokracie“. Možno ho napadne, že popri mnohých lokálnych špecifikách majú Drážďany, Praha, Bratislava aj Komárno toho pomerne veľa spoločného a začne študovať aj veľké rozprávanie o českých dejín takpovediac „zdola“. Tento príbeh získa nové kontúry a časom prejde prísnu skúškou odolnosti, ktorá učí čo bude čiastočne zabudnuté a čo nie.

Orální historie v praxi

Jan Jiráň

Úvod

Na následujících řádcích si můžete přečíst kousek z mé práce, kterou jsem psal v rámci předmětu *Soudobé dějiny českých zemí. Metody, koncepty, ideje*. Jelikož práce sama byla dlouhá, po dohodě s redakcí jsem se rozhodl otisknout tuto krácenou část.

Kde hledáme pamětníky?

Jedním z klíčových problémů je otázka, kde vůbec pamětníky hledat. Nejde o tak samozřejmou otázku, jak na první pohled vypadá. Je to též první krok k rozhovoru, bez pamětníka jeho svědeckou výpověď nezískáme. Je zde uvedeno několik možných postupů, rozhodně ne všechny.

Hledání pamětníků se liší v kontextu zpracovávaného tématu. Prvním krokem může být oslovení instituce, která se daným tématem zabývá. Pokud se jedná o lokální výzkum, nejvhodnější volbou je oslovit místní muzeum nebo archiv. Stejně produktivním může být kontaktování místního městského nebo obecního úřadu, kde je vedena matrika. Po vysvětlení problematiky jsou místní úřady většinou ochotny vyjít vstříc.

Při kontaktování institucí typu muzea nebo výzkumného ústavu může nastat následující problém. Pamětníci, na které zde dostaneme kontakt, již jednou mohli být zpovídati. Pakliže chceme hledat pamětníky, jejichž výpovědi ještě nebyly zdokumentované, pak je lepší, dle mé zkušenosti, je hledat přes úřady.

Další možností, jak hledat nové pamětníky, je obrátit se na domy s pečovatelskou službou, kde možnost, že narazíme na pamětníka, bývá větší než na jiných místech. Pokud hledáme pamětníky mající vztah k nějakému místu, je nutné brát na zřetel fakt nynější populace, žijící v dané lokalitě, zde nutně nemusela žít v době, kdy k dějinným událostem došlo. Podobně je tomu tak, pokud hledáme lidi podle profesí. Obyvatelstvo je různě rozvrstveno, a tak nemůžeme počítat s tím, že hledaného pamětníka zde najdeme, ačkoliv

Jan Jiráň (*1992, Benešov) chodil na základní školu do Týnce nad Sázavou, po té vystudoval Gymnázium Benešov. Po ani ne ročním neúspěšném studiu informatiky na ČVUT začal studovat historii na FF UK a nyní je v druhém ročníku bakalářského studia. Nejvíce se zajímá o dějiny 19. a 20. století a o regionální historii, konkrétně Benešovska. Od roku 1998 je skautem, kterým je dodnes. Rád sportuje, v poslední době hraje nejvíce badminton.

jsou povolání, která se nacházejí v každém větším sídle, jako jsou například hasiči. Nechá se též říci, že větší šance najít správného pamětníka, je spíš v menších městech nebo místech s malou migrací, pokud se nám jedná o pamětníka vztahujícího se k danému místu. Ve větších městech to může být problematictější. Na druhou stranu je tu více možností těchto domovů. Pamětníka si v konečné fázi volíme podle našeho výzkumu. Pokud nás např. zajímá problematika místních hasičů, sháníme člověka, který u nich byl.

Jak kontaktovat pamětníky?

Dalším problémem může být samotné kontaktování pamětníků. Já jsem uplatňoval dvě následující možnosti. Tou první je ta, že buď pamětníka, nebo někoho z jeho okolí známe. Pokud známe někoho z jeho okolí, je dobré ho kontaktovat přes našeho společného známého. Pakliže bychom kontaktovali pamětníka přímo, je pravděpodobnější nedůvěra ze strany pamětníka.

Druhou možností je, že pamětníka nebo někoho z jeho okolí neznáme. V takové situaci je vhodnějším postupem pokusit se navázat spojení přes telefon, než se pokusit poprvé o osobní setkání. Kontaktovanému pamětníkovi je dobré vysvětlit, kde jsme na něj vzali kontakt a že se na něj obracíme, poněvadž provádíme výzkum na dané téma. Během navázání kontaktu je lepší se vyhnout termínu orální historie, a to z možného nepochopení nebo neznalosti vyhnout.¹

Rozhovor

Ještě před tím než začneme rozhovor nahrávat, je vhodné si s pamětníkem promluvit i o něčem jiném než je téma, pro které se chystáme rozhovor zaznamenávat. Většinou bývá pamětník sám zvědavý a ptá se nás, proč jsme za ním přišli, co děláme a podobně. Toto pomáhá navodit více přátelskou atmosféru. Narátora je dobré uvést do minulosti. To se může odehrát za nespuštěného nahrávacího zařízení. K uvolněnějšímu rozhovoru pomůže, když si s ním před nahráváním projdeme scénář rozhovoru. Rozhovor sám by měl probíhat nenuceně, měli bychom narátora nechat nám příběh vyprávět tak, jak chce on.²

Dále bychom se měli vyhnout některým chybám: bagatelizaci, diagnostikování jeho prožitků, zkoušení dotazovaného z historie, interpretaci, moralizování, intelektualizaci aj. Pokud se jim nevyhneme, tak se může stát, že se rozhovor posune jinam, než jsme

1 Miroslav Vaněk, Pavel Mücke, Hana Pelikánová, Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie (Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007), s. 91.

2 Vaněk, Mücke, Pelikánová., s. 83-88.

původně zamýšleli. Tazatel by měl působit jako nestranný pozorovatel toho, co mu pamětník sděluje. Subjektivní hodnocení konání dotazovaného bychom neměli vyslovovat. Pokud to pamětník hodnotí sám, je to součástí jeho narativu.³

Rozhovor může být ovlivněn několika faktory. Může se nám stát, že narazíme na *horlivého narátora*, který se na rozhovor připraví.⁴ Možnou reakcí může být nechat pamětníka volně mluvit a až pak se tázat na předem připravené otázky. Otázka by měla pomoci dotazovanému se vzpomenout si na situace, na které by si v okamžiku, kdy vypráví příběh bez zásahů tazatele, nevzpomněl. Sice může nastat situace, že se odpovídat budou částečně krýt s tím, co již bylo řečeno, ale i přesto se jedná o postup, chce-li tazatel navázat na linii, kterou od počátku sledoval. Pokládání otázky by měly být pro okruh pamětníků, kteří mají k naší problematice co říci, postaveny na stejném základu, ale měly by se lišit v jednotlivých případech podle toho, jakou roli dotyčný zastával.

V době, kdy jsem začínal pracovat s metodou orální historie, jsem rozhovory s pamětníky vedl hlavně tak, že jsem je nechával pouze vzpomínat a ptal se pouze v případech, kdy potřebovali nějak začít s rozpomenutím.⁵ Postupně jsem začínal zjišťovat, že je lepší pokládat otázky. V době této neznalosti metody jsem vedl jeden rozhovor i mimo audiotechniku. Ten probíhal tím způsobem, že jsem sice nahrávat začal, ale pamětník se necítil pohodlně, nebyl si jistý sám sebou. Proto mě požádal, zda bych záznam nemohl přerušit, a nabídl mi, že když mu otázky nadiktují, tak mi na ně odpoví. Souhlasil jsem a rozhovor jsem následně obdržel poštou s poděkováním, že jsem mu pomohl si vzpomenout na věci, na které již dávno zapomněl.⁶ Tento psaný rozhovor je metodě orální historie již silně vzdálen. Jeho úskalí je v tom, že si pamětník může rozhodnout věci cíleně zamlčet, protože má čas si odpovědi na otázky promyslet.

Další problémy mohou nastat s audiotechnikou. Je dobré ji mít zkontrolovanou před tím, než se s pamětníkem potkáme, aby nedocházelo k trapným situacím. Místo, kde nahráváme, by nemělo být hlučné. Výhodou je pak, když rozhovor s pamětníkem vedou osoby dvě, přičemž jedna osoba je tazatel a druhá se stará o audiotechniku. Nahrávka by též neměla být přerušována, aby se neztrácela její autenticita. Pokud k tomu dojde z důvodu neodstranitelné poruchy, je dobré rozhovor přerušit.⁷ Z počátku jsem nahrával rozhovory na mp3 přehrávač a to bez udání místa a dalších věcí na začátku záznamu.

3 Vaněk, Mücke, Pelikánová., s. 89.

4 Vaněk, Mücke, Pelikánová., s. 94.

5 Příklady těchto rozhovorů je možné najít zde: Václav Šmerák (ed): Ohlédnutí almanach 1942-1945: vzpomínky pamětníků na vystěhování obyvatel Neveklovska a Sedlčanska za II. světové války ve středních Čechách (Krňany, Neveklov, 2012) s. 49 - 53.

6 Václav Šmerák (ed)], Ohlédnutí almanach 1942-1945: vzpomínky pamětníků na vystěhování obyvatel Neveklovska a Sedlčanska za II. světové války ve středních Čechách (Krňany, Neveklov, 2012) s. 61 - 65.

7 Vaněk, Mücke, Pelikánová., s. 89, 100, 107 a 109.

Nahrávat na mp3 přehrávač lze, ale za cenu nižší kvality. Pořídít si kvalitní diktafon již není dnes tolik finančně náročné a kvalita záznamů je nesrovnatelně vyšší. Také nahrávání na diktafon vypadá více profesionálně než nahrávání mp3 přehrávačem.

Během rozhovoru mohou nastat některé další dílčí problémy. Ať už jde o narušení třetí osobou nebo o to, že pamětník mluví o jiných věcech, než bylo dáno kladenou otázkou.⁸ Při odbočení od otázky lze výjimečně pamětníka přerušit a vrátit ho k položené otázce. Při narušení třetí osobou je pak vhodné přerušit rozhovor, avšak ne audiozáznam, a pokračovat po jejím odchodu. Někdy rozhovoru může být přítomna třetí osoba po celou dobu. To ovšem neznamená, že je to k neprospěchu věci. Pokud je zpovídaná osoba více citlivá, je tedy možnost, že vzpomínání vyvolá různé emoce, ať už pozitivní nebo negativní. V tomto případě je tedy lepší, když je poblíž nějaký příbuzný nebo někdo pamětníkovi známý. Zažil jsem, že u jednoho rozhovoru byl s matkou i syn, což se mi zpočátku nelíbilo, ale nic jsem nenamítal. To se ukázalo jako dobré řešení, protože paní se při rozhovoru rozbředla a syn ji byl následně oporou a rozhovor tak mohl pokračovat. Syn sám pak výpověď doplnil o své rané vzpomínky.⁹

Rozhovor by měl mít čtyři fáze, spíše tedy čtyři rozhovory. V prvním jsou kladeny spíše obecné otázky. V druhém nabývají otázky konkrétnějšího charakteru. Ve třetím se probírají dílčí otázky a ve čtvrtém sporné body.¹⁰ Takto jsem nikdy nepostupoval. Rozhory s jedním pamětníkem jsem provedl maximálně dva, přitom se kryly pouze částečně. S některými pamětníky, se kterými se znám, jsem mluvil i po rozhovoru a dověděl se nějaká upřesňující fakta. Ta jsem následně rozhovoru zohlednil do edice. Pokud jde o edici vůbec, je dobré probrat ji s pamětníkem a bez jeho souhlasu ji nevydávat.¹¹

Přepis rozhovoru nám pomůže s jeho analýzou. Může trvat dlouho, ale poskytne nám dobrý základ pro analýzu. Rozhovor se snažíme přepsat tak, aby byl co nejvíce autentický a jakékoliv další redigování nás tomu vzdaluje. V přepisu by se měly objevit i ty věci, které rozhovor ovlivnily. To je například oné narušení třetí osobou nebo emoce pamětníka. Tyto údaje nám pomohou dokreslit kontext rozhovoru. V přepisu rozhovoru by se v úvodu mělo objevit, jak na nás pamětník působil a krátké shrnutí rozhovoru.¹²

8 Vaněk, Mücke, Pelikánová., 103 a 109.

9 Václav Šmerák (ed.), *Ohlédnutí almanach 1942-1945: vzpomínky pamětníků na vystěhování obyvatel Neveklovska a Sedlčanska za II. světové války ve středních Čechách* (Křtiny, Neveklov, 2012) s. 57.

10 Vaněk, Mücke, Pelikánová., s. 104 – 106.

11 Vaněk, Mücke, Pelikánová., s. 110 – 112.

12 Vaněk, Mücke, Pelikánová., s. 113 – 121.

Hrdinové a oběti

Václav Smyčka

Hrdinové a oběti jsou kulturně kódované sociální role. Stejně jako se žádné jednání nestává „hrdinstvím“ samo o sobě, ale až skrze kulturní kontext, který je provází, skrze pozornost, jíž se danému činu dostává, proměňuje se i jinak sama o sobě nesmyslná ztráta teprve skrze vzájemnou empatii a společnou komemoraci v kulturně kódovanou „oběť“. Tím, co tento kontext vytváří, co dává lidskému jednání smysl, stabilizuje významy a otevírá společenský rozměr, je jazyk. Pouze skrze jazyk a jiné symbolické kódy se lidské jednání stává smysluplným. Zkoumání jazyka představuje proto současně též zkoumání těchto sociálních rolí. Právě takové zkoumání je i tématem tohoto eseje.

V dějinách nalézáme zhruba asi tolik hrdinů co obětí. Nebo méně provokativně řečeno: výskyt slov „hrdina“ a „oběť“ v největším automaticky prohledávatelném diachroním korpusu (Český národní korpus), který obsahuje miliony stran českojazyčných textů různých žánrů a stylů od 14. století do současnosti, je v obou případech podobný – 2343 výskytů slova „hrdina“ a 2742 slova „oběť“. Drtivá většina těchto výskytů přitom spadá do období po roce 1800, kdy se rozsah korpusu vzhledem k proměně jazykových poměrů v českých zemích začíná stávat kvantitativně relevantním. Podstatnější než srovnatelná četnost obou slov v celkovém součtu je však vzájemný poměr jejich frekvence v průběhu dějin. Pokud totiž necháme nanést četnost obou pojmů v jednotlivých letech na časovou osu od napoleonských válek do konce 20. století, zjistíme, že se jejich vzájemný poměr v průběhu dějin dramaticky proměňoval. Tento pohled na celkový vývoj četnosti „hrdinů“ „hrdinství“ a „obětí“ v historii nám umožňuje funkce SyD, zpřístupněná veřejnosti na webu Českého národního korpusu.¹ Díky této funkci se nám otevírá možnost srovnat celý historický vývoj obou pojmů, a nepřímou tak i vzájemný vztah obou sociálních rolí v průběhu dějin.

Václav Smyčka (1988) Vystudoval germanistiku a historii se specializací teorie a metodologie historické vědy na FF UK, kde dále pokračuje v doktorantských studiích. Zabývá se jednak dějepisectvím, historickou imaginací a románem pozdního osvícenství, jednak studiem kolektivní paměti a reprezentacemi odsunu/vyhnání v soudobých českých a německých kulturách vzpomínání. Pokud nestuduje, přemýšlí.
E-mail: VSmycka@volny.cz

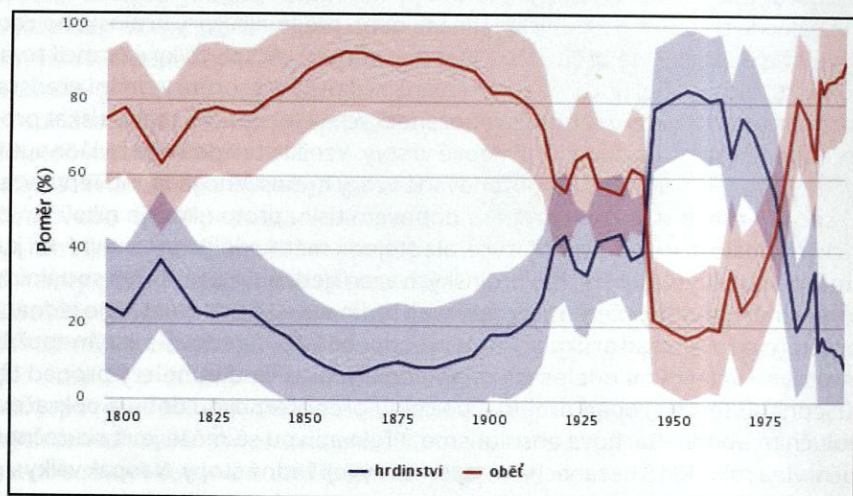
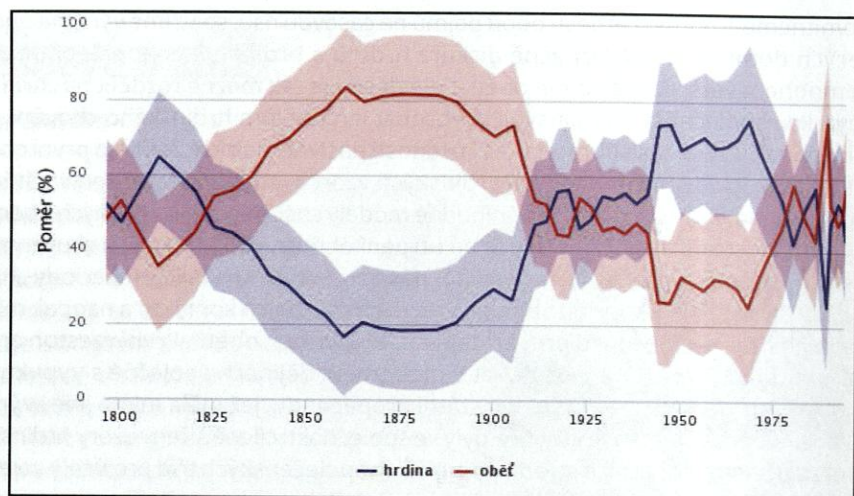
¹ <https://syd.korpus.cz>

Promítneme-li poměr četnosti obou pojmů na časovou osu, spatříme výrazná období, ve kterých dominoval jednoznačně diskurz hrdinů a hrdinství a naopak období, jež kladla mnohem větší důraz na své oběti. Celé dějiny je tak možné rozdělit na „hrdinské epochy“, kdy společnost upírala svoji pozornost k modelům hrdinského chování, a na „epochy obětí“, kdy se zase obracela ke zkušenosti pasivně trpících. Zatímco první období charakterizuje všudypřítomné líčení hrdinských vzorců jednání, které jsou v tištěných médiích prezentovány jako následováníhodné modely sociálních rolí, v druhých obdobích společnost soustředila svůj zájem více na utrpení obětí a artikulaci jejich zkušeností.

Podíváme-li se na graf SyD, nepřekvapí nás asi, že tyto střídající se periody „hrdinských dob“ do jisté míry kopírují období výrazných válečných konfliktů a naopak mírová období stabilizace společnosti provází zájem o zkušenost „obětí“. První vzestup artikulovaného hrdinství můžeme pozorovat v moderních dějinách společně s vypuknutím napoleonských válek. Skrze rozsáhlou státní propagandu, jež měla mimo jiné i výrazný vliv na posílení české jazykové identity, byly ve společnosti cíleně šířeny vzory hrdinského chování za účelem mobilizace středních a nižších společenských tříd pro účely vojenské služby a obrany monarchie. Autoři jako Franz Anton Pabst nebo Jan Rulík nacházeli zapomenuté válečné tradice v národních dějinách nebo přejímali vzory hrdinského chování z dobové německojazyčné produkce (Theodor Körner). Ačkoli války s Francií trvaly již od počátku 90. let, vrchol pozornosti věnované hrdinským vzorům jednání představuje až doba po roce 1810, kdy v rámci osvobozeneckých válek zesílila snaha získat pro tyto hrdinské modely chování co nejširší lidové vrstvy. Vznikla tak potřeba ovládnout i českojazyčný diskurz a zavést do něj požadované vzory hrdinského jednání. Tento vzestup pojmů spojených s hrdinstvím a hrdiny v dobovém tisku proto ukazuje nikoli jen odraz historických událostí v samotném jazyce, ale stejnou měrou dokládá i aktivní roli jazyka, který měl podíl na vytváření těchto hrdinských vzorů jednání a patřičných sociálních rolí.

Po výrazném období, kterému dominovali hrdinové a líčení hrdinského jednání jednoznačně převažovalo nad artikulací ztrát v modu „obětí“, následoval s jistým zpožděním za samotnými válečnými událostmi napoleonských válek dlouholetý propad těchto vzorců jednání. Tento propad probíhal po celou předbřeznovou dobu a pokračoval i v porevolučním období Bachova absolutismu. Překvapivou se může jevit skutečnost, že revoluční vlna roku 1848 nezanedala na tomto vývoji žádné stopy. Naopak války v polovině 60. let a rakousko-pruský konflikt se rýsují na grafech jako zřetelný zub v nejnižším bodě křivky, tedy jako krátkodobé zesílení zájmu o hrdiny v období, kdy jinak artikulace zkušenosti obětí jednoznačně dominovala. Skutečný obrat v dlouhodobém vývoji však představuje počátek 90. let 19. století. Postupný vzestup opětovného zájmu o hrdiny a jejich vzorce jednání se na počátku 20. století mění v novou explozi hrdinského diskurzu a vrcholí v době první světové války.

V roce 1914 poprvé od napoleonských válek opět překonala frekvence pojmu „hrdina“ frekvenci slova „oběť“ a jejich rozdíl dále mírně rostl po celou dobu konfliktu. První světová válka tak představuje po téměř sto letech druhé období, kdy byly sociální role hrdinů artikulovány hlasitěji než role obětí. Podobně jako v případě napoleonských

válek pak zlom v tomto „diskurzu hrdinů“ nepředstavuje samotný rok 1918, tedy konec válečných operací, ale teprve druhý mírový rok 1920. Zdá se, jako by diskurz „hrdinů“ a „hrdinství“ dominující za války bránil i v bezprostředních poválečných letech společnému zpracování utrpených traumat. Stejně jako v případě prvního dlouhodobého konfliktu moderních dějin následuje teprve s určitým zpožděním prudký pokles zájmu o hrdiny a hrdinství a krátký vzestup zájmu o oběti v letech 1923–1926.

Po přechodném období komemorace obětí však v závěru 20. let můžeme na grafu opět postřehnout nový nárůst artikulace hrdinských vzorů chování. V této době opět frekvence slov „hrdina“ a „hrdinství“ překonala frekvenci „oběti“. Příznačný je též mírný

pokles četnosti obou slov v roce 1938 a v prvních letech druhé světové války. K radikálnímu zlomu tak dochází opět až v druhé polovině druhé světové války, kdy četnost slov „hrdina“ a „hrdinství“ v poměru k „oběti“ prudce vystřelí na dosud nejvyšší zaznamenaný podíl. Od konce druhé světové války tak začíná vůbec nejdelší „hrdinská epocha“, která s jistými poklesy kolem roku 1950 a 1956 potrvá až do konce 60. let. Stejně jako v případě obou předešlých dlouhotrvajících konfliktů, také po druhé světové válce hrdinský diskurz kulminuje teprve těsně po jejím skončení, v roce 1947, a k jeho mírnému ústupu a zvýšení zájmu o „oběti“ dochází až se zpožděním pěti let od ukončení válečných operací.

Na rozdíl od obou předešlých válečných konfliktů po druhé světové válce však nenastal skutečný rozpad „hrdinského“ diskurzu, a nedošlo tak k jeho obvyklému vystřídaní diskurzem „obětí“. Tento vývoj můžeme chápat jako výjimečný, neboť do této doby mimo období válečných konfliktů a několika bezprostředně poválečných let nikdy v moderních dějinách frekvence slova „hrdina“ nedominovala nad frekvencí slova „oběť“. Celé období 50. a 60. let se tak jeví jako neobvykle prodloužené období poválečného „diskurzu hrdinů“. Toto dlouhé období mimořádné přítomnosti hrdinských vzorců jednání ve veřejných médiích pak vrcholí v převratném roce 1968. V tomto roce na grafu zaznamenáváme vůbec nejvyšší frekvenci slova „hrdina“ oproti slovu „oběť“ a z něj odvozených tvarů. Teprve po tomto vrcholu zájmu o hrdinské vzorce jednání nastává dlouhodobý úpadek „hrdinského diskurzu“ v době počínající normalizace.

Vůbec poslední otřes v poměru obou diskurzivních formací zaznamenáváme na grafech v závěru 80. let. Již po roce 1986 docházelo k dalšímu prudkému poklesu frekvence slov „hrdina“ a „hrdinství“ vůči slovu „oběť“. Četnost „hrdinského diskurzu“ se poněkud nečekaně propadá s blížící se revolucí a tento propad vrcholí právě v roce 1989, kdy dosahuje svého dna, neboť již od roku 1990 poměr obou skupin slov opět vykazuje vyrovnané hodnoty. Revoluce 1989 se tedy na grafu SyD ukazuje jako hluboký zářez a obrácení poměru přítomnosti „hrdinů“ ve prospěch „obětí“ ve veřejných médiích. Revoluční diskurz roku 1989 se tedy nevyznačoval dominancí hrdinských vzorů jednání, jak by bylo možné předpokládat, ale naopak neobyčejně silnou artikulací pasivních rolí obětí. Zdá se, že se tradiční vzory „hrdinského“ jednání v závěru 80. let rychle diskreditují a naopak vzorce pasivního utrpení se stávají stále přitažlivějšími. Revoluce roku 1989 tak propuká nikoli jako revoluce hrdinů, ale jako revoluce trpících obětí.

Závěr

Ačkoli za hrdinské či pasivně trpící můžeme častokrát považovat tytéž osoby a jednání, diskurz hrdinů a diskurz obětí se od sebe důrazně liší v otázce, jaký aspekt chování vyzdvihují, tedy jakým způsobem z jednání činí jednání smysluplné. Každá z těchto rolí se spojuje s odlišnými vzorci chování, jinými kulturními kontexty, narativními zápletkami a tropy, které vytváří smysluplnost lidského jednání. Zatímco kulturní nánosy hrdinství zdůrazňují aktivní roli historického aktéra a jeho jednání zapisují do narativního modu

romance, vznešeného boje za vyšší ideály, diskurz obětí artikuluje zkušenost pasivního utrpení, očišťující katarzi lidství, která se vepisuje do modu tragédie, neúprosné kauzality dějin. Zatímco tedy vzory hrdinského chování mobilizují, vybízejí k aktivitě a napodobení, artikulace role obětí soustředí naši pozornost k samotné podstatě lidství, k utrpení a bolesti jako ústředním zkušenostem lidstva.

Není proto divu, že se konjunktury hrdinského diskurzu objevují v průběhu a především ke konci válečných konfliktů, kdy se společnost snaží mobilizovat co nejširší vrstvy k aktivní participaci na konfliktu a naopak diskurz obětí sílí v dobách, kdy se heroické vypětí stává zbytečným, neboť brání ve společné komemoraci utrpených ztrát. Mezi oběma kulturními kontexty přitom panuje vzájemné vyloučení. Modus pasivního utrpení oběti podbývá aktivizující sílu hrdinství a naopak všudypřítomné vzory hrdinského jednání nedovolují artikulovat zkušenost obětí.

Tímto se však dostáváme k zásadním metodologickým limitům takového poznání. V otázce, do jaké míry artikulace jednoho zamezuje tematizaci druhého, je totiž třeba opatrnosti, neboť musíme mít neustále na paměti, že graf SyD vyhodnocuje pouze poměrný vztah frekvence jednotlivých pojmů, a nikoli jejich absolutní výskyt. To znamená, že pokud křivka četnosti jednoho pojmu klesá, nemusí to nutně znamenat, že daný pojem z médií skutečně mizí, ale pouze to, že se jeho podíl vůči pojmu konkurenčnímu snižuje. Relativní podíl určitého pojmu tedy může klesat i v situaci, kdy jeho absolutní výskyt v médiích zůstává stejný.

S obdobnou opatrností je třeba přistupovat také k celkovému vztahu diskurzivní roviny a roviny sociální praxe. Diskurzivní proměny netvoří bezprostřední zrcadlo historických událostí, ale sociální a diskurzivní praxe spolu volně korelují. V některých případech diskurzivní rovina reagovala na blížící se válečný konflikt již s časovým předstihem, a podílela se tak na šíření hrdinských vzorů jednání ještě před jeho samotným vypuknutím. V jiných, mnohem častějších případech naopak hrdinský diskurz dominoval diskurzu obětí ještě řadu let po ukončení válečných operací, a svědčil tak o setrvačné traumatizaci společnosti. Avšak právě tento vzájemný vztah obou rovin, jejich plné nedosedání, určité odchlípení obou vrstev, zpoždění nebo předstih vytváří ono napětí, v němž se ustanovuje význam lidského jednání. Právě toto nedosedání obou rovin je pak tím, co nás zde nejvíce zajímá.

Anketa - Jak si představujete historického aktéra?

Jakub Rákosník (ÚHSD):

O mně je známo, že s těmi aktéry mám velký problém, z mého vyprávění obvykle vypadávají... pokud už tam vystupují, tak jen abych na ně promítal strukturální faktory, na něž se orientuju především. V současné době zrovna píšu text na téma „Úloha osobnosti v dějinách“, což mi není úplně šité na míru, a zrovna s tímhle se musím vyrovnat. Když jsem byl student, tak historický aktér pro mě byl onen velký bílý muž, o kterém jsme se učili v dějinách mezinárodních vztahů, v dnešní době se mi jako ti zásadní aktéři jeví právě jako ti méně viditelní. Například nějaký druhoděj novinář je úžasný zdroj pro postihování právě těch dobových okolností, které jsou pro mě vždy důležitější, než osudy jednotlivce.

Lud'a Klusáková (ÚČD):

Historický aktér podle objektu, kterým se zabýváme, tak má určitou svoji podobu. Může to být jednatel, nebo i skupina – skupina jednotlivců může být historickým aktérem. Může to být i nějaký organismus? Může být město historickým aktérem? I nějaké sociální hnutí se může stát aktérem, nějaká skupina lidí, která společně něco vytváří, může to být v současnosti nezisková organizace, v minulosti to mohly být spolky, kluby se mohly stát sociálním aktérem. Je to velice široký koncept, který se v historickém výzkumu proměňuje s aplikací sociologie jako metodologického východiska.

Jan Randák (ÚSD):

Historický aktér je člověk, který v minulosti žil, jednal, tvořil, cítil, zkrátka byl... Uznávám, že ten pojem aktér je trochu nadužívaný a všichni ho dnes používají místo pojmu člověk, protože byl ve svém období hodně módní a populární

Daniela Tinková (ÚČD):

Především myslím, že by bylo třeba si k tématu načíst příslušnou literaturu. Myslím si, že historický aktér je kdokoli, o kom tady zůstalo nějaké svědectví, a kdo se zapojil do historického procesu, o kom zůstaly nějaké prameny a o kom můžeme říci, že tím pádem jeho role v dějinách je nějakým způsobem aktivní. Zanechal po sobě stopy, je vidět, že i jiní reagovali na něj. Tento pojem ve své praxi vůbec nepoužívám.

Setkání zástupců studentů historie z České a Slovenské republiky

se studentským seminářem o kulturních dějinách

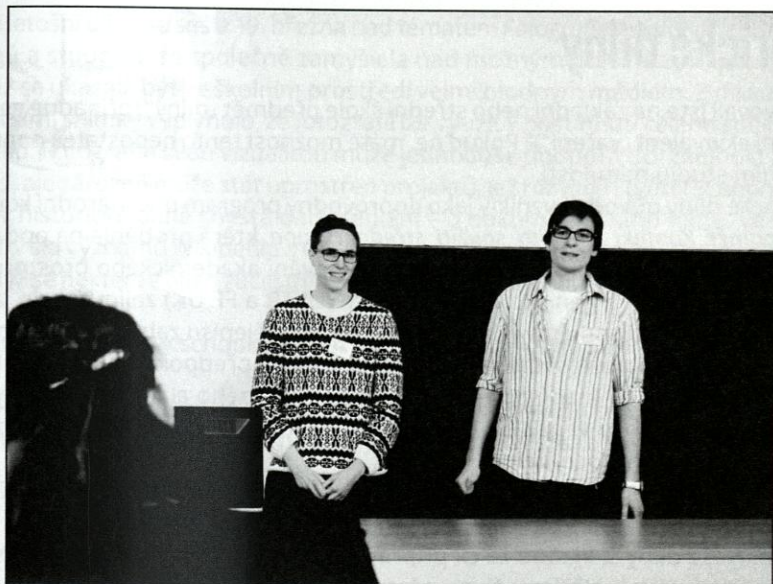
Daniel Ort

O víkendu 13. –15. března se znovu sešli zástupci studentů historie ČR a SR. Druhým ročníkem tak pokračovala akce, jejíž tradici založil minulý rok v dubnu Spolek studentů historie FF UK, který tehdy zorganizoval a hostil první setkání na domácí půdě. Druhý ročník této jedinečné akce hostila Študentská historická spoločnosť Univerzity Matěje Bela v Banské Bystrici. Přesun místa konání na Slovensko se podepsal i na jejím formátu. Zatímco první ročník byl koncipovaný jako setkání zástupců primárně českých studentů historie a ze Slovenska na něj přijeli pouze studenti z Banské Bystrice, letos se setkání rozšířilo na obě země. O víkendu se tak na jednom místě objevili zástupci dvanácti univerzit od Ústí nad Labem přes Opavu a Nitru až po Košice, dohromady přes čtyřicet lidí. Prahu kromě našeho spolku reprezentoval ještě studentský spolek Agora z Pedagogické fakulty UK.

Na úvod pátečního programu nás přivítala předsedkyně tamějšího studentského spolku Zuzana Kudzbelová, vedoucí Katedry historie FF UMB Rastislav Kožiak, PhD. a Patrik Kunec, PhD., předseda Spolku banskobystrických historiků. Po úvodním slovu následovala otevřící přednáška *Oneskorená emancipácia slovenskej historiografie* a české impulzy a limity prof. Dušana Škvarny, jež byla přínosná zejména pro českou část účastníků, a to právě díky slovenskému úhlu pohledu na historiografii ČR a SR v 19. a především 20. století.

Během pátečního odpoledne a sobotního dopoledne představovaly jednotlivé spolky a studenti svou činnost na domovských fakultách. Dozvěděli jsme se více o situaci na Slovenku, což obohatilo jak účastníky z Česka, tak ostatní slovenské studenty, pro něž sehrálo toto setkání stejnou roli jako pro ty české setkání minulý rok v Praze. Poprvé se tak propojili slovenští studenti historie jak mezi sebou tak s českou stranou. Největší rozdíl spočívá v organizovanosti studentů, protože na Slovensku existuje menší počet oficiálních spolků, ač to nemá větší vliv na rozsah pořádaných akcí.

V sobotu odpoledne se konal studentský seminář o kulturních dějinách, který byl letos novinkou. V rámci něj vystoupil nejprve doktor Patrik Kunec, vyučující na UMB, a po něm pět studentů z jednotlivých spolků. Spolek studentů historie FF UK zastupovali hned dva přednášející: Mgr. Jan Jindra s příspěvkem *Působení a vliv Karla Lamače ve filmovém průmyslu Československé první republiky* a Mgr. Tatiana Ďuricová na téma

Zákulisí normalizační tvorby v dílech na motivy pohádek. Vyslechli jsme také příspěvky například o historismu v architektuře 19. století na Schwarzenberském panství či přeměnách opevnění Bratislavy během hrozby vpádu Turků.

Sobotní program zakončila důležitá debata nad dalším směřováním tohoto setkání. Byla položena otázka, jak dál využít potenciál sdružování českých a slovenských studentů historie. Shodli jsme se na tom, že jako funkční vidíme výstupy z minulého sjezdu, na němž byla vytvořena delegátská skupina čítající po jednom zástupci z každého spolku či univerzity, která tvoří neoficiální komunikační platformu pro organizaci setkání a umožňuje jednodušší spojení mezi univerzitami. Tato skupina teď bude rozšířena i o slovenské kolegy. Zároveň se osvědčila i facebooková skupina Studenti historických oborů, fungující jako kanál ke sdílení historických akcí či vzájemným radám a pomoci (například shánění studijních materiálů z jiného města). Zástupci studentů se ale také shodli, že nelze zůstat jen u těchto dílčích aktivit, které plně nevyužívají potenciál setkání. Proto bylo rozhodnuto, že na podzim uspořádáme konferenci studentů historie z České a Slovenské republiky. Na jaře pak naváže již tradiční sjezd, jehož organizace vzali na svá bedra studenti z Univerzity J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

Závěrem lze vyjádřit radost z toho, že první ročník nebyl jen ojedinělou iniciativou, která by se rozplynula do prázdna, ale že se na něj letos podařilo navázat dalším podnětným setkáním, které má dopad i na práci studentů během akademického roku a bude dále pokračovat spolu s novým formátem studentské konference.

Historické dílny

Absolvovali jste na základní nebo střední škole předmět „dílny“ (případně genderově nekorektní ekvivalent „vaření“)? Pokud ne, máte možnost tento nedostatek napravit i při univerzitním studiu minulosti.

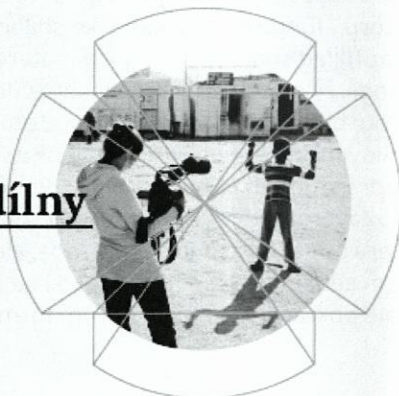
Historické dílny původně vznikly jako doprovodný program mezinárodní konference *Škola vs. paměť. Konflikt, identita, soužití, střední Evropa*, která proběhla na podzim 2014 v Praze. Základní ideu konference tvořilo propojování akademického prostoru s praktickou školní výukou. Organizátory konference (ÚSTR a FF UK) zajímalo, do jaké míry se akademici v oblasti paměťových studií a didaktiky dějepisu zabývají problémy, které školní vyučování minulosti skutečně tíží a jestli je škola předpokládaným inkubátorem konfliktů rámců paměti (např. paměti učebnice a rodinného alba). Workshopy organizované studenty a absolventy UK byly jedním z prostorů, kde k dialogu mezi učiteli, studenty a akademiky docházelo.

Nálepku „Škola vs. Paměť“ využíváme i v tomto roce – workshopy zaměřené na fotografii, dokumentární film, Wikipedii a veřejný prostor jsme přetavili do historických dílen. Naše dílny si kladou za cíl připravit živnou půdu pro diskusi mezi studenty a praktikujícími učiteli. Věříme, že se nám společně podaří zasadit aktuální témata týkající se minulosti do školní výuky. Jeden z našich výchozích bodů tvoří interdisciplinární přístup – právě z mezipředmětového kvasu mohou vyklíčit na školních pozemcích často vzývané dovednosti a kompetence. Jednotlivé dílny se tak zaměřují především na média, jež prostředkují minulost – a to nejen v dějepise a v dalších předmětech jako občanská výuka, společenskovědní základ, výtvarná a mediální výchova, český jazyk, ale dokonce i mimo školu.

ŠKOLA PAMĚŤ

Historické dílny

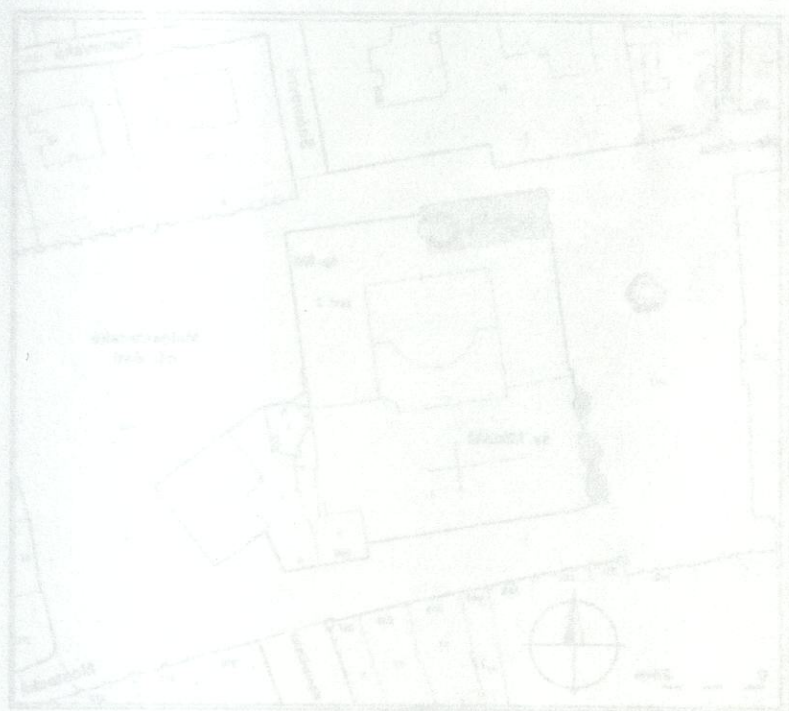

První letošní dílna se sešla 19. března nad tématem *Fotografie v výuce dějepisu*. Skupina pedagogů a studentů se společně zamýšlela nad možným didaktickým použitím fotografie, jež se ukázala být ve školním prostředí velmi plodným médiem. Z diskuzí a práce s konkrétními snímky vyplynulo, že fotografii lze využít k postihnutí celého spektra didaktických cílů. Fotografie svou vizualitou může jednoduše podpořit udržitelnost získaných informací, ale zároveň může stát uprostřed projektů, jež rozvíjejí i tvůrčí schopnosti žáků.

Tým v historické dílně chystá další setkání – u dokumentárního filmu, ve veřejném prostoru, v síti významů Wikipedie a vznikají nápady i na nové formáty. Proto budeme rádi nejen, když se některé z dílen zúčastníte, ale je možnost se zapojit i do organizačního týmu.

Sledujte <http://www.schoolxmemory.eu/historicke-dilny.html>.

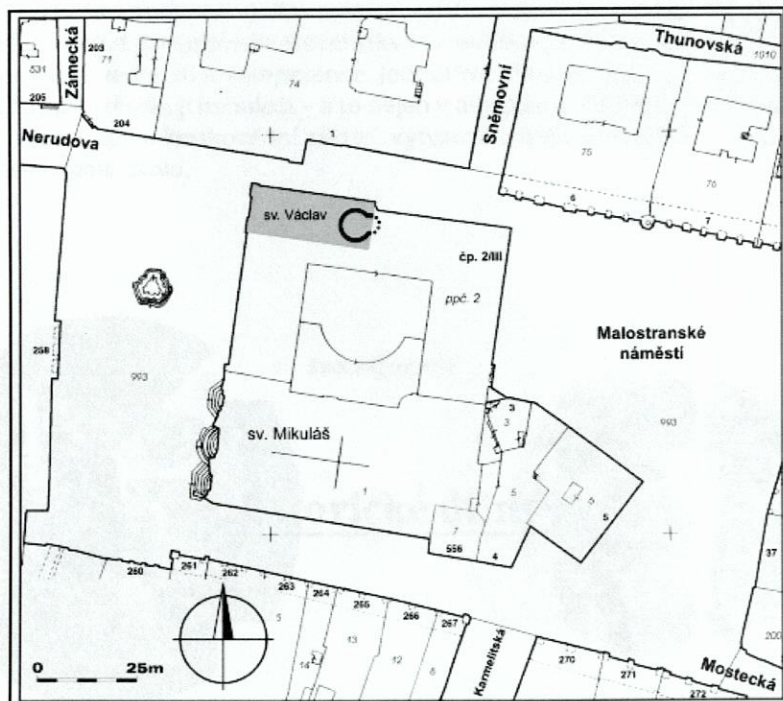
Historické dílny vznikají ve spolupráci mezi Ústavem českých dějin FF UK a Ústavem pro studium totalitních režimů za podpory programu Evropské Unie Evropa pro občany.

Unikátní objev rotundy

3. února 2004 byla v budově Matematicko-fyzikální fakulty Univerzity Karlovy na Malostranském náměstí objevena rotunda sv. Václava, kterou považovali historikové i archeologové po 376 let za ztracenou. Badatelé ji v průběhu staletí hledali několikrát, ale vždy nakonec konstatovali, že zanikla beze stopy při budování jezuitského profesního domu. Podle anonymní rytiny zobrazující vpád Pasovských na Menší Město pražské v r. 1611 se předpokládala její poloha v západní frontě domů uprostřed Malostranského náměstí. Dnes víme, že ve skutečnosti stála východněji.

Zmínka o rotundě na Menším Městě Pražském se poprvé objevuje ve svatováclavské legendě „Oriente iam sole“ z poloviny 13. století. Podle ní se její vznik pojí se zázrakem při převozu těla sv. Václava ze Staré Boleslavi na Pražský hrad. Ve chvíli, kdy procházel průvod se světcovým tělem okolo vězení, byli božskou mocí vězni zbaveni svých okovů a vyvedeni ze žaláře. Na tomto místě byl pak zbudován kostelík sv. Václava.

Po vítězství císařských vojsk na Bílé Hoře byl kostel svatého Mikuláše darován jezuitům. Novým farním kostelem se měl stát právě kostelík Přenesení svatého Václava. Protože však prostorově nedostačoval potřebám farního chrámu, bylo rozhodnuto o jeho přestavbě. První fáze přestavby se uskutečnila v letech 1628-1630. Nešlo v pravém slova smyslu o přestavbu, ale o výstavbu nového barokního kostela, do nějž byla rotunda zakomponována, alespoň pohledově. Ocitla se totiž pod úroveň nového presbytáře. V druhé polovině 17. století jezuité vystavěli uprostřed náměstí nový komplex budov, včetně profesního domu, jehož součástí se stal znovu přebudovaný kostel Přenesení svatého Václava. Tentokrát však starobylý kostelík nevydržel tlak okolních staveb, takže musel být v roce 1683 „stržen do základů“. Ačkoli radnice opakovaně investory upozorňovala, že se při výstavbě profesního domu nesmí kostelu nic stát, protože jde o nejstarší křesťanskou památku ve městě, ačkoli Tovaryšstvo muselo na tuto podmínku zaplatit kauci, torzo rotundy se nakonec ocitlo v základech nových barokních budov.

V současné době se iniciativy za záchranu románské památky ujala MFF UK, která zahrnuje provozování webu www.nase-rotunda.cz, odkud pochází i tento text. Tamtéž najdete nejen podrobnosti o rotundě a fotogalerii, ale také možnost jak přispět k její záchraně. Projekt je spolufinancován z EHP fondů 2009–2014.

Výzva

Výzva všem, kteří si chtějí i příští semestr přečíst číslo Obscure!

Za poslední rok se v redakci sešly takřka dvě desítky Vašich prací, které jste nám zaslali. Všem autorům děkujeme za jejich ochotu, ať už byl jejich příspěvek otištěn či nikoliv – těm druhým vzkazujeme, že jejich úsilí zdaleka nebylo marné, neboť s texty, které se nedočkaly prozatím uveřejnění, počítáme výhledově do dalších čísel.

Obscura je projekt, který je závislý na dlouhodobé pozornosti a přízni samotných studentů. Má fungovat jako komunikační kanál, otevřený pro Vaši počínající odbornou činnost. K tomu je zapotřebí, aby dosavadní pramen Obscure poskytovaných prací nevyschl, tj. abyste Vy a Vaši kolegové opět šli s kůží na trh a poslali během prázdnin na náš redakční email casopis.obscura@seznam.cz novou várku seminárních prací a textů, které by mohly zajímat Vaše kolegy a spolužáky.

Jak se do Obscure konkrétně zapojit?

- Máte-li u sebe nějakou seminární práci rozsahu cca 3-8 normostran (1 normostrana = 1800 znaků), kterou jste zpracovávali na zápočet, zkoušku apod. a o které si myslíte, že by měla spatřit světlo světa, pošlete ji během léta a zkraje podzimu na redakční email
- Ideální jsou takové příspěvky, které podněcují k diskusi, představují Vaše stanovisko k dané otázce, které může ostatní přimět k zamyšlení se nad danou problematikou. Vítejme práce formulované okolo konkrétního problému, na který se autor snaží v textu dát odpověď
- rádi otiskneme texty dotýkající se všech historických období a tematických oblastí
- Vítejme i práce interdisciplinárního charakteru, které se alespoň trochu týkají historie s přesahem do jiných společenských věd (sociologie, psychologie, filosofie...)
- Preferujeme texty s kvalitní formální úrovní (bez pravopisných chyb).

Nezapomeňte: Obscura je projekt náš všech. Kdo, když ne my – kdy, když ne teď!

Redakce

KUNST

Lukáš Houdek: Žatec. Z cyklu Umění zabíjet, 2012

Červen 1945, hledání ukrytých šperků a znásilňování žen a dětí v žateckých kasárna

Lukáš Houdek (*1984), je současný český umělec a fotograf, který se ve své tvorbě zabývá tématy sociálního vyloučení, životem Romů po celém světě, genderových identit či historickými proměnami českého pohraničí.

Projekt *Umění zabíjet* (The Art of killing) z roku 2012 pracuje s tématem násilného vyhnání německých obyvatel z českého pohraničí. Situace zobrazené na fotografiích jsou založeny na archivních pramenech a výpovědích pamětníků. Více informací a další práce Lukáše Houdka naleznete na: <http://www.houdeklukas.com>

Panu Houdkovi děkujeme za poskytnutí této fotografie pro OBSCURU.

Druhé naše setkání s historií-hračkou. A také s fenoménem fotografie. V čem je tato fotografie autentická? Jakým způsobem zachycuje historickou událost? Použili byste ji jako pramen? Proč autor zvolil *dokonalá těla* Barbie a Kena k zachycení kulturního traumatu? A co na to říkají vaše emoce?